BELGIË-BELGIQUE
P.P. / P.B.
B-769

BASTT vzw

oistat

PEFC
PEFC-gecertificeerd

PROSCENIUM

Tijdschrift - Toegelaten gesloten verpakking BC 5903
Afgiftekantoor Oostende Masspost
Erkenningnummer P 309560

TIJDSCHRIFT VOOR
THEATERTECHNIEK
THEATERARCHITECTUUR
SCENOGRAFIE

55

vzw BASTT
Sainctelettesquare 19
1000 Brussel

Driemaandelijks
Jaargang 14
juni-juli-augustus 2010

In fact space is coloured. And our world has a blue tint, Sennheiser blue.

It is this blue that guarantees you a perfect working wireless setup for years. That's why you don't have to bother about any other colour!

For this perfect working setup Sennheiser customers can rely on our RF Secure Programme. For more information about the Sennheiser RF Secure Programme, the applicable products and conditions, please visit our website.

www.sennheiser.be/whitespace

SENNHEISER

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR THEATERTECHNIEK THEATERARCHITECTUUR SCENOGRAFIE

Jaargang 14
Nr. 55 - juni 2010

Proscenium is een publicatie van **BASTT**, Belgische Associatie van Scenografen en Theatertechnici vzw aangesloten bij OISTAT

Zetel en secretariaat
Saintelettesquare 19
1000 Brussel
E-mail: bastt@bastt.be
website: www.bastt.be

Redactie Proscenium
Azalealaan, 30
1030 Brussel
Tel.: 02 215 08 52
E-mail: proscenium@bastt.be

Hoofdredactie
Rose Werckx

Werkten mee aan dit nummer:

Wietse Bovri
Kris Cuppens
Pieter De Kimpe
Luc Dhooghe
Zinzi Kemper
Jerôme Maeckelbergh
Bart Magnus
Geert Torfs
Bart Uyttersprot
Rose Werckx

Cover

Terras C.C. Winterslag, 2010

Druk
Goekint Graphics - Oostende

Vormgeving: brusselslof.be

Prijs per nummer: 12,00 €
BASTT Lidgeld: 40,00 €
BASTT Lidgeld studenten: 15,00 €
Bank: 402-5525161-38 van BASTT vzw
Buitenland
Prijs per nummer: 17,00 €
BASTT Lidgeld: 50,00 €
IBAN: BE24 4025 5251 6138
BIC: KREDBEBB

Teksten, foto's en illustraties mogen enkel worden overgenomen mits voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Verantwoordelijke uitgever
Jan Strickx
Diepestraat 1A
9300 Aalst

Adverteerders:
Amptec - Apex - DTS2- HARCOTM - Jezet Seating - JTSE - Sennheiser - Servio - SLP - Stakebrand TWS - TTAS - Verbiest

INHOUD

05

Theaterarchitectuur
DE METAMORFOSE VAN EEN MIJNGEBIED

CC Winterslag

12

Theatertechniek
WATER IN THEATER

Handleiding water voor theatertechnici

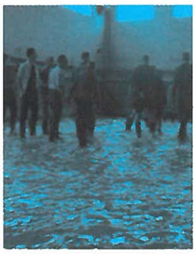

15

Theatertechniek
DE PERIKELEN VAN DE WOLGA

Aandachtspunten bij het gebruik van water op de scène

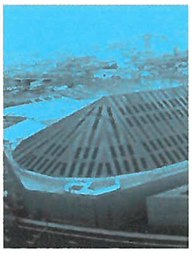

21

Geluid
GEHOORSCHADE EN GELUIDSHINDER

Een wettekst als werkbaar instrument, getoetst aan de realiteit?

27

Interview
TWEEBAND

Een gesprek omtrent dilemma's in de theatersector

Verder
BASTT NIEUWS – BOEKEN – IN MEMORIAM - OISTAT NIEUWS - VARIA

10eazy
DIGITAL TFT LCD COLOR MONITOR
FAST dB(A)
47.5
55.1
06/05/2010 13:45:00
MODE
MENU
DOWN
UP
POWER
eneo
Noise Measurements Made EaZy
Sound level meters designed for sound engineers - by sound engineers
All hardware included, ready to use out of the box.
Safe, accurate and protected measurements.
Remote web monitoring and e-mail support.
Designed by Jacob Navne, sound engineer at Vega and Roskilde.
10EaZy users: Paleo Festival, Lowlands, I Love Techno, Pinkpop, Ancienne Belgique, Ethias Arena
www.10eazy.com
AMPTEC
20 years the reference in audio
Duifhuisweg 11 - Industriezone "Het Dorpsveld" - B-3590 Diepenbeek - België
tp://www.amptec.be - sales@amptec.be - Tel: +32 (0) 11 28 14 58 - Fax: +32 (0) 11 28 14 59

D E METAMORFOSE VAN EEN MIJNGEBIED.

C.C.WINTERSLAG

ROSE WERCKX

Eind jaren negentig. Het was aarddonker op de mijnsite van Winterslag. Ik zocht de plek waar de voorstelling zou doorgaan in het kader van het Kolenspoorfestival. Het gebied oogde hallucinant: de hoge schachtbokken troonden als despoten over de schaars verlichte industriële panden, ijzeren spoorstaven gingen naar nergens, praktisch geen geluid, de stilte. Nu, april 2010, is de site van Winterslag omgedoopt in C-mine*, er heerst grote bedrijvigheid. Mensen komen lachend uit de bioscoop, de nieuwbouw van de designacademie ligt te pronken met haar gevel in lood, de ateliers van keramist Piet Stockmans zijn bijna klaar en lui van allerlei pluimage werken op hoog tempo aan de afwerking van het cultuurcentrum onder het toeziend oog van hun gebuur, de brandweer. Is dit het eindpunt van een lange zwerftocht naar een degelijke herbestemming van het Winterslagse mijnterrein?

Zoektocht naar een reconversiestrategie

De weg was lang. De leegstaande gebouwen die dateren van begin twintigste eeuw leken op een godsgeschenk. Architecten en architectuurstudenten dagdroomden over allerlei mogelijkheden, maar de invulling was niet eenvoudig.
In 1990 schreef de overheid een ideeënwedstrijd uit. Er werd aan de deelnemers gevraagd om bijzondere aandacht te besteden aan de inpasbaarheid van de bestaande gebouwen, de ruimtelijke mogelijkheden van het gebied, een verkeersveilige ontsluiting van de wijk, speelmogelijkheden voor kinderen en groenvoorzieningen.
Ingenieurarchitect Goedele Desmet won deze wedstrijd, nadien volgde de grote stilte in het dossier.
In afwachting van een definitieve invulling ging men op zoek naar investeerders en modellen die een parallelle geschiedenis vertonen: de Westergasfabriek in Amsterdam, het mijngebouwencomplex Le Grand Hornu en gebouwen in het Ruhrgebied.

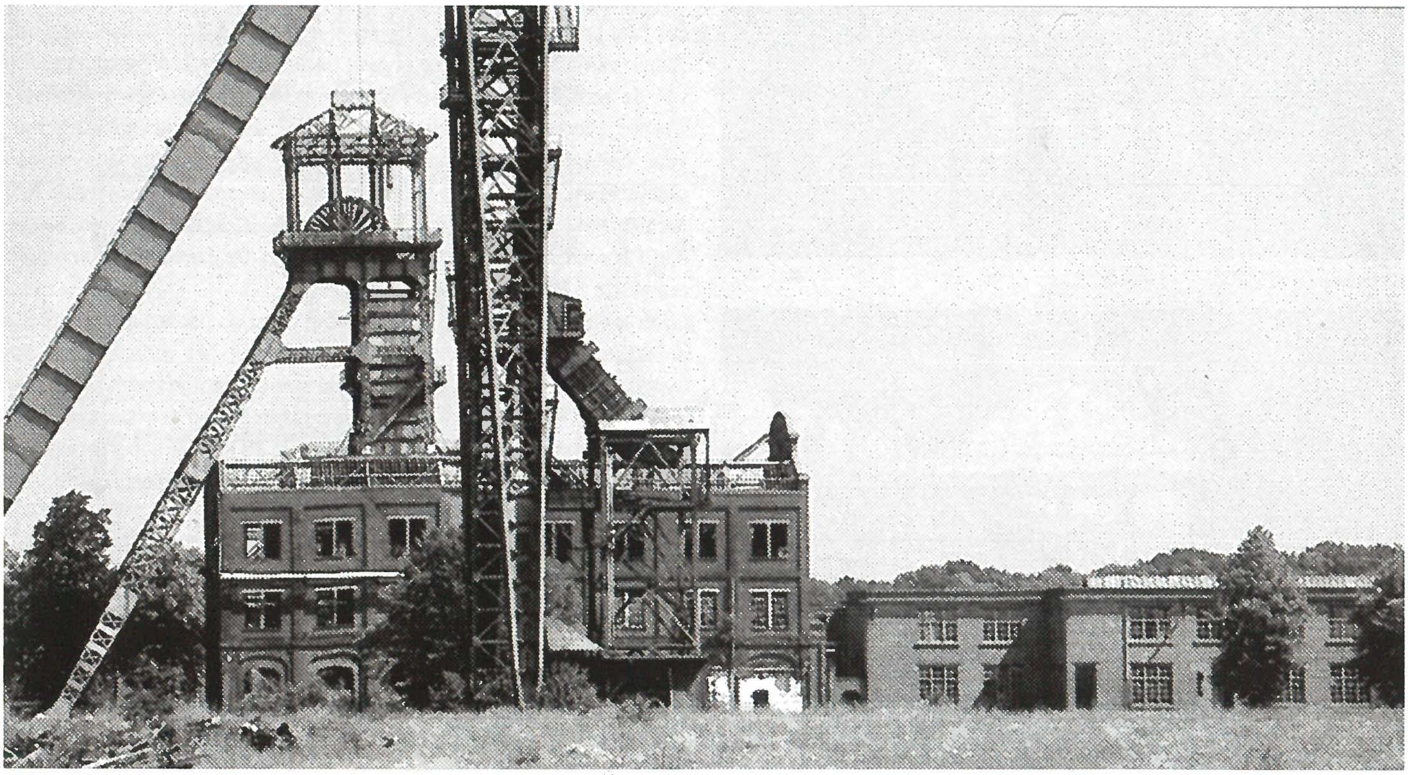

Winterslag, Belang van Limburg, september 1998

Waar de economie zich terugtrekt, duikt de cultuur op

In 1997 valt de beslissing: Winterslag moet uitgroeien tot een plek voor experimentele culturele activiteiten. Het streekplatform van de mijnstreek werkt een leidraad uit: Het Kolenspoor. Dat is onder meer een verwijzing naar een spoorlijn die alle vroegere mijnen, en de regio van Antwerpen en Luik met elkaar verbond, maar het wordt ook opgevat als een rode draad door de herbestemmingoperatie van de regio.
Maar er zat een addertje onder het gras: de gebouwen bevonden zich in vrij slechte staat en waren bovendien deels beschermd als monument. Men sprak van declassering van o.a. de badzalen, al zouden de buitengevels van dat complex wel moeten worden bewaard. Een erg delicate kwestie. Ook de gigantische oppervlakten van de gebouwen bezorgden de opdrachtgever kopbrekens.
Allereerst werd voorrang gegeven aan onderhoud- en instandhoudingwerken, zodat de restauratiekosten niet pijlsnel de hoogte zouden inschieten. Monumenten en Landschappen werkte per gebouw een gefaseerd plan uit.

Gevelpartij, 2005

Compressorenzaal, 2005

Compressorenzaal tijdens de verbouwing, foto 51N4E

Op 22 juni 2004 dient het buro De Gregoria&Partners een masterplan in, met een analyse van de bestaande structuur, randvoorwaarden in verband met de opdrachtomschrijving, een masterplan ontwerp en een raming. Hun historisch onderzoek geeft een duidelijk zicht op de mijngebouwen:

"De mijngebouwen zijn opgericht in de periode 1912-1925 rond de schachttorens en dit op een zeer strak georganiseerde wijze. De oost-west aslijn, waarop de schachten zijn ingeplant, is in feite de geometrische referentie voor zowel de ondergrondse als de bovengrondse infrastructuur van de mijn.
Ten oosten van de aslijn werd het werknemersgebied met het administratieve gebouw en de badzalen ingeplant: ten noorden staat het energiegebied met de extramachines, de elektriciteitscentrale en de compressorenzalen die achter elkaar, evenwijdig met de aslijn, zijn opgesteld, ten zuidwesten bevinden zich alle gebouwen van het kolengebied (o.a. de bunkers, de kolenwasserij) en ten noordwesten zijn de dienstgebouwen om het kolenproces in stand te houden (o.a. herstellingshuizen, het magazijn) gesitueerd.
Om de vier kringen van het proces, nl. personeel, energie, kolen en diensten te verzekeren zijn de gebouwen onderling met elkaar verbonden door bruggen, passerellen, liften en tunnels. De stijl van de gebouwen wisselde tijdens het bouwproces dat onderbroken werd door de eerste wereldoorlog.
De energiegebouwen bezitten associaties met negentiende eeuwse monumentale fabriekshallen in classicistische stijl met symmetrische raamverdeling: het administratieve gebouw en de badzalen, die na WO1 gebouwd werden, stralen een middeleeuwse rijke en prestigieuze monumentaliteit uit door de verwerking van bakstenen (ter plaatse gebakken) met natuurstenen en sierelementen zoals torens en dakelementen."
Nadien volgt een voorstel dat blijkbaar niet gevolgd werd door de opdrachtgevers, deze studie bevat samen met de raming heel wat elementen die het denkproces op gang brachten.

De herbestemming van een industrieel patrimonium

Een jaar later viel een uitnodiging in mijn postbus, of ik deel wou uitmaken van een beoordelingsorgaan betreffende de kandidatuurstelling van de architecten voor CC Mijnsite van Winterslag. Dienst Openbare Werken schreef een studieopdracht uit van de bouwinfrastructuur voor cultuur en bedrijvigheid op de mijnsite. Zes bureaus werden geselecteerd, alvast geen onbekenden uit de architectuurwereld: A20 Architecten, B-Architecten, Benthem Crouwel Architecten en Samyn and Partners, Robrecht en H. Daem, Xaveer De Geyter architecten en ten slotte 51N4E Architecten.
Criteria opstellen voor wedstrijden oogt mooi op papier: architecturale en esthetische kwaliteiten kan je toetsen aan het voorgestelde ontwerp, maar dit rechtstreeks koppelen aan een noodzakelijk idee over de kostprijs is een zware opgave. Soms lijkt het op een kansspel, met een hoge inzet. Hiermee bedoel ik niet dat de jury de beoordeling niet ernstig nam, integendeel, er werd aardig wat gedebatteerd.

Het jonge ontwerpteam 51N4E met als zaakvoerders Peter Swinnen, Freek Persyn en Johan Arys kwamen als winnaars uit de bus.
Hun ontwerp ging uit van het voorstel om de foyer, de voormalige machineruimte, te beschouwen als een expansievat van waaruit de diverse functies vertrekken. Het bestaande gebouw zou als het ware rusten op een sokkel, die verder doorloopt in de gescheiden zalen, met als gevolg een logische upstairs- en downstairsstructuur voor de ganse bouwmassa.

Voorproject 51N4E

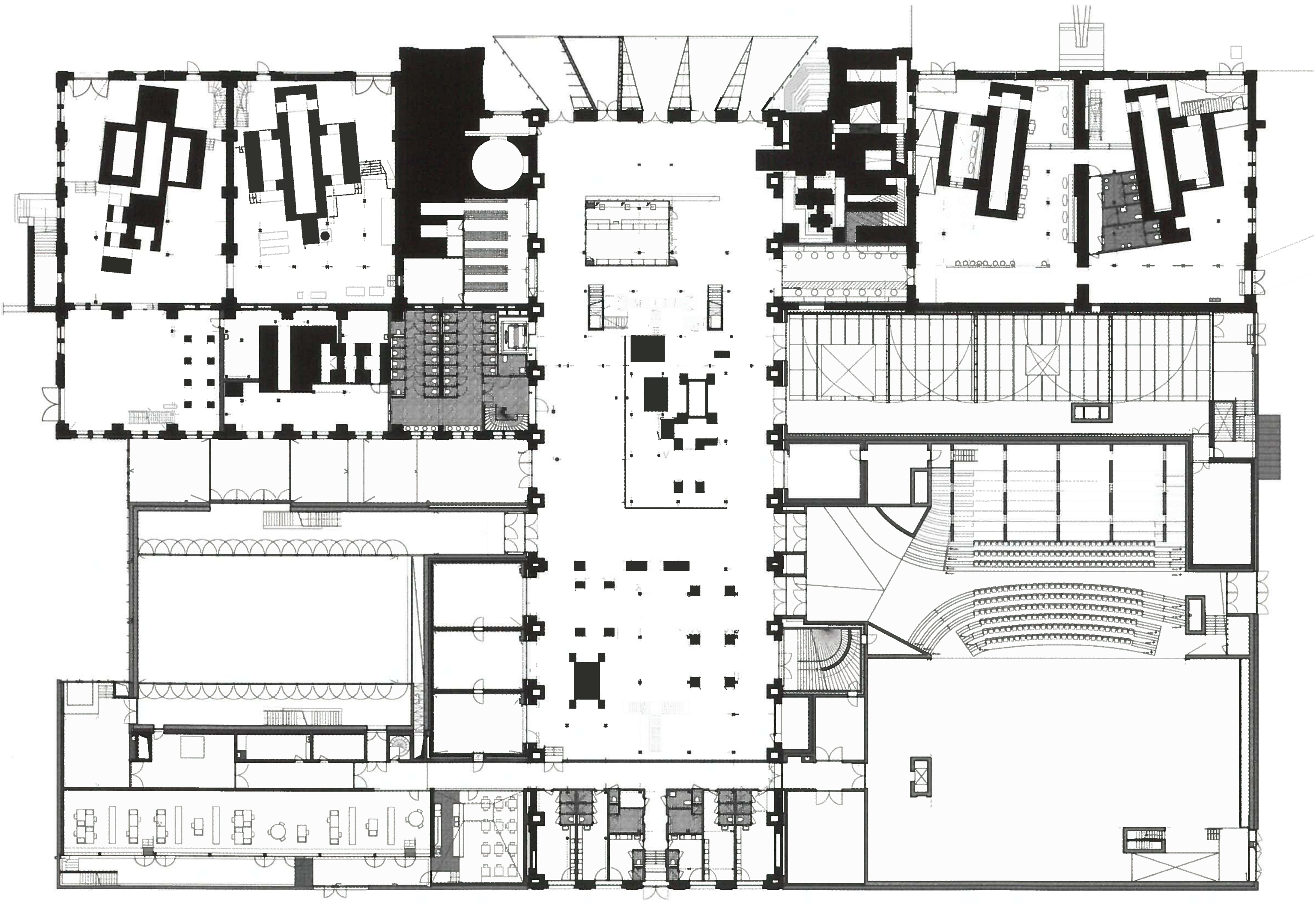

Grondplan, Nieuwe situatie, 51N4E

Inkompartij

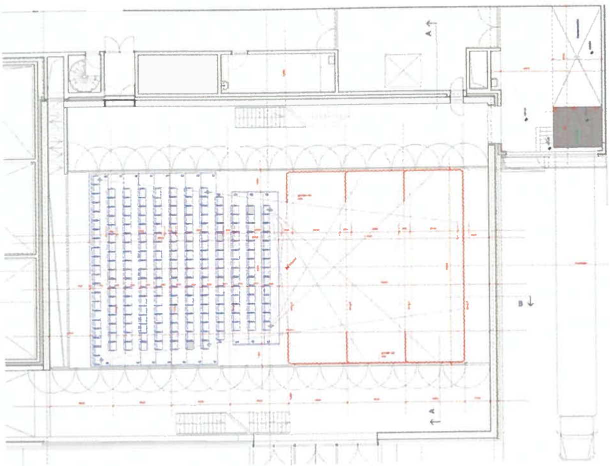

Grondplan kleine zaal, tribune uitgeschoven - TTAS

Tentoonstellingsruimte

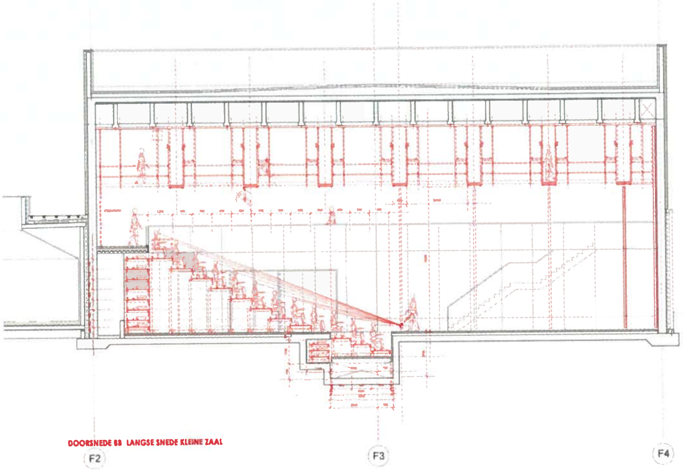

Langsdoorsnede kleine zaal - TTAS

Foyer artiesten

Kleine zaal, akoestische panelen

Bar

Compressorenzaal

foto's Maarten Thijs

Een evenwicht tussen oud en nieuw

Onlangs gidste Marc Lambert, van het TTAS team dat verantwoordelijk is voor de theatertechnische knowhow, mij door het bijna afgewerkte gebouwencomplex. Langs dranghekken en over meterslange kabels lopend dringen wij het gebouw binnen.

Inkom, foyer, tentoonstellingszaal en vergaderlokalen situeren zich op het gelijkvloers van de vroegere machinezaal. Door een opening te creeren in de vloer van de eerste verdieping word je geconfronteerd met het intact gelaten industriële plafond en haar ruime glaspartijen. Zo ontstaat een mooi diepte perspectief. Het hergebruik van het dak en de vergroting van het volume kunnen in de winter voor verwarmingsproblemen zorgen. Om te voorkomen dat de personen aan de balie zouden verkleumen bij bittere kou heeft men de balie in een gesloten glazen volume geplaatst, een doos, ingeschoven in de bestaande volumes. De inkomruimte fungeert enerzijds als een gemeenschappelijk bezoekersonthaal en anderzijds als een toeristisch bezoekerscentrum. De oneffen vloer bestaat uit grote kiezels in een betonbed, het lijkt op een wervelend, versteend landschap. Dames met puntige naaldhakken, gelieve uit te kijken!

Achteraan in de foyer staat een meterslange bar, een I-vorm op zijn kant, zeer sober uitgevoerd. Elementen uit de mijngeschiedenis zijn tastbaar aanwezig in de foyer en worden zelfs extra in de verf gezet, net littekens.

Vanuit dit niveau kan je de theaterzalen, de tentoonstellingsruimte, de horecafaciliteiten en het designcentrum op de eerste verdieping bereiken waar die prachtige oude machines nog staan,zij lijken zo weggelopen uit de film "Modern Times".

Deze ruimte was nog niet afgewerkt bij mijn bezoek, maar het inbrengen van een designcentrum in een zwaar beladen historische omgeving lijkt mij een moeilijke vormgeeflijke opgave. Benieuwd naar het resultaat.

Iets verderop baadt het artiestenfoyer in roosbeige tinten, natuurlijk licht valt via een trechtervormige koepel naar binnen, een hoge langwerpige houten zitbank loopt langs de muur. Aandacht voor originaliteit in wat men noemt dienstverblijven is echt een pluspunt, want meestal worden deze vertrekken beschouwd als "quantité négligeable", waar men oude duffe zetels neerpoot, recuperatie uit het decoratelier. In de onmiddellijke omgeving ligt wat men noemt: de "kleinere theaterzaal", met 200 zitplaatsen of 800 staanplaatsen. Het is een groot speelvlak, zonder storende elementen. In de zwartgeschilderde, eenvoudige spaandervloer kan men via een opening een gedeelte van de opklapbare stoelen laten verdwijnen. Ruime brede balkons lopen over gans de lengte van de zaal, door een gedeelte filtert daglicht naar binnen.

Inventief zijn de zwarte mobiele, rond haar as draaiende akoestische panelen, waarvan een deel uit cirkelvormige elementen voor absorptie bestaat en een vlak gedeelte voor de reflectie. De zaal heeft door haar verhoudingen een menselijke schaal, hier zou ik graag naar muziek luisteren.

Exit Black Box

De grote zaal met zijn 500 zitplaatsen, is een verrassing. Enorm veel zonlicht valt naar binnen via een dubbele glaswand. Glas, de schrik van de acoustici. Nochtans heeft men in de Hallen van Schaarbeek met succes hetzelfde procédé ooit toegepast. Om het geheel te verduisteren en de geluidsproblematiek op te lossen heeft men drie afschermingmogelijkheden uitgewerkt. Aan de buitenzijde hangen rolluiken die het zonlicht opvangen, vervolgens naar binnen toe staan donkerblauwe panelen om de zaal te verduisteren, en als derde in de rij hangen er gordijnen om het geluid op te vangen. Het is duidelijk dat men door deze ingreep niet alleen de problematiek van het afsluiten oplost, maar tevens een ecologische voetafdruk zet: voor de op en afbouw kan men natuurlijk licht gebruiken, dus minder elektriciteitsverbruik.

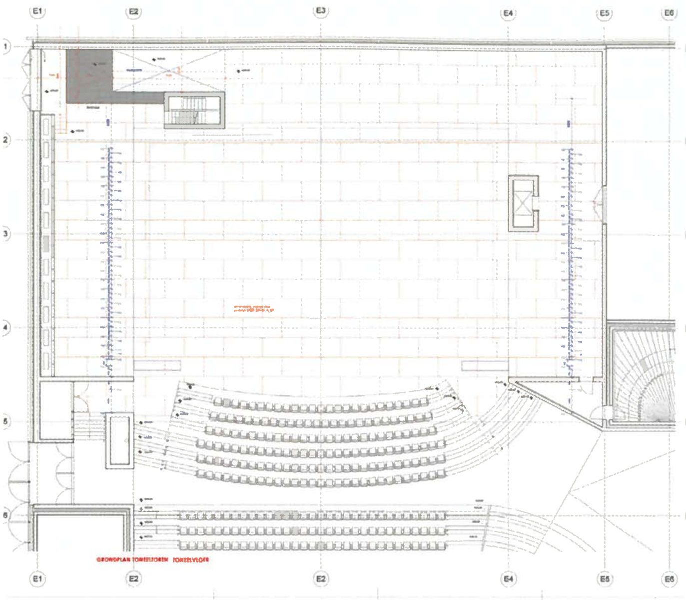

Grondplan, Toneel grote zaal, TTAS

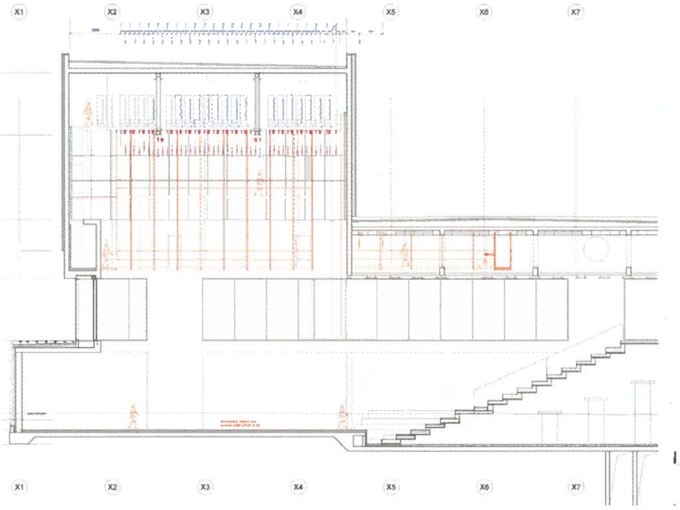

Langsdoorsnede toneeltoren, grote zaal, TTAS

Natuurlijk licht valt op de scène via dubbele glaswand, foto Luc Dhooghe

HARCOTM

De marktleider in onderhoud en inspectie!

Mechanisch onderhoud aan toneeltechnische hijs- en hefinstallaties - Besturingstechnisch onderhoud – Inspectie - Modificatie
Reparatie - Ontwerp en levering van hijs- en hefinstallaties - 24uurs storingservice

Johan van Hasseltweg 20A
1022WV Amsterdam
Tel: +31 20 7851167
Gsm: +31 6 39466967
info@harco-tm.com
www.harco-tm.com

TWS
STAKEBRAND
technische toneelinstallaties

Industrieweg 52
5591 JL Heeze
(Noord-Brabant)
Nederland (NL)
T: +31 (0)40 - 22 63 597
F: +31 (0)40 - 22 63 227

Heftribune Sportpaleis Antwerpen

Splittrek

Beweegbare bruggen Parktheater Eindhoven

Vrachtwagenlift Heerlen

Speciaal voor de wat kleinere podia, de splittrek!
Dit is een nieuwe trek, waarbij de buitenste delen separaat of gezamenlijk kunnen bewegen. Hiermee kunt u de buitenste delen voor poten gebruiken, maar het middendeel voor een ander decorstuk gebruiken. Zo bent u extra flexibel.

Een nieuw enorm brandscherm met akoestische waarde:
Een gecertificeerd scherm met de maximale maat van 24 m breed en 12 m hoog, door Efectis getest voor maarliefst 90 minuten
Het scherm is een droog scherm zonder watertoevoeging, en heeft bovendien een akoestische waarde van 40dba.

De oplossing voor uw zaallicht.
Het zaallicht is altijd lastig te bereiken. Met deze motor hangt het zaallicht direct aan een speciale trek ontlaste kabel waarbij de trommel is uitgevoerd met een sleepring voor de voeding van de lamp. Max vermogen 500 W. Max gewicht 30 kg.

Met 30 man personeel, timmert het nieuwe Stakebrand tws continue en onophoudelijk aan de weg!

www.stakebrand.nl

Grote zaal scène, foto 51N4E

Grote zaal gedeelte toeschouwers, foto Maarten Thijs

Terwijl Marc op controle gaat, speel ik toeschouwer en neem plaats op de zevende rij. Het is een lange rij van drieëndertig comfortabele grijze zitten; blijkbaar heeft men mogen afwijken van de absurde gulden regel, twintig zitplaatsen op een rij. Een regel die in de ons omringende landen ook naar de vuilnisbak is verwezen. Hoewel, de zaalverlater die in het midden zit tijdens een fletse voorstelling wel voor commotie kan zorgen!
De zaalhelling is steil en brengt daardoor de scène kort bij de toeschouwer, hoofdgymnastiek om tussen twee hoofden door te kijken is hier uit den bozen. Maar wat vooral opvalt, is het ontbreken van een scènekader, geen grensgebied, alles loopt mooi door zodat je als toeschouwer nauw betrokken wordt met het gebeuren. Het meestal identieke patroon van côté jardin is gelijk aan côté cour vindt men hier niet terug. Er ontstaat een asymmetrie door de verruiming van het inkomgebied, waar men op halfronde sokkels kan plaatsnemen. Iets voor de laatkomers, of een hedendaagse oplossing voor de lieden die vroeger achter de gordijntjes de voorstelling volgden?
Ik loop de tribune op. De theaterzalen staan via twee nieuwe buitenterrassen in verbinding met de voormalige ophaalgebouwen en de compressorenzaal. De vloertegels kregen hetzelfde roodwitte motief als de originele vloertegels in de machinekamer. Geen nostalgie, maar wel een knipoog naar het verleden. Van op het terras krijg ik zicht op het podium dat verscholen ligt in de sokkel enerzijds, en een prachtig weids zicht op de omgeving.
Een ideale plek, voor een regisseur op zoek naar spelmogelijkheden aangereikt via de synergie ontstaan door het samenspel van de oude, sterke industriële architectuur en een duidende hedendaagse vormgeving.

**C-Mine: De 'C' verwijst naar creativiteit, de drager van alle projecten die op de site groeien en het bindmiddel tussen de verschillende ondernemende partijen. De 'C' refereert ook aan coal, cultuur, cinema, communicatie, cluster,... En tot slot: C-Mine, uitgesproken als see mine, staat voor een mijnsite die om tal van redenen de moeite waard is om te bekijken.*

C.C.Winterslag: technische fiche

Locatie: C-Mine Winterslag, Genk, BE
Wedstrijdontwerp: 2005
Uitvoering: 2010
Oppervlakte mijnsite: 8 800 m²
Bebouwde oppervlakte: 15 000 m²
Bouwkosten: 30 000 000 €
Programma: theater & concerthall, toeristisch centrum, design museum
Opdrachtgever: Stad GENK
Architect: 51N4E
Stabiliteit: BAS/ Dirk Jaspaert
Technieken: IRS
Bouwfysica en akoestiek: Daidalos-Peutz
Theatertechnieken: TTAS
Tribune: Jezet Seating
Aannemer bouwwerken: Houben

Terras, foto Maarten Thijs

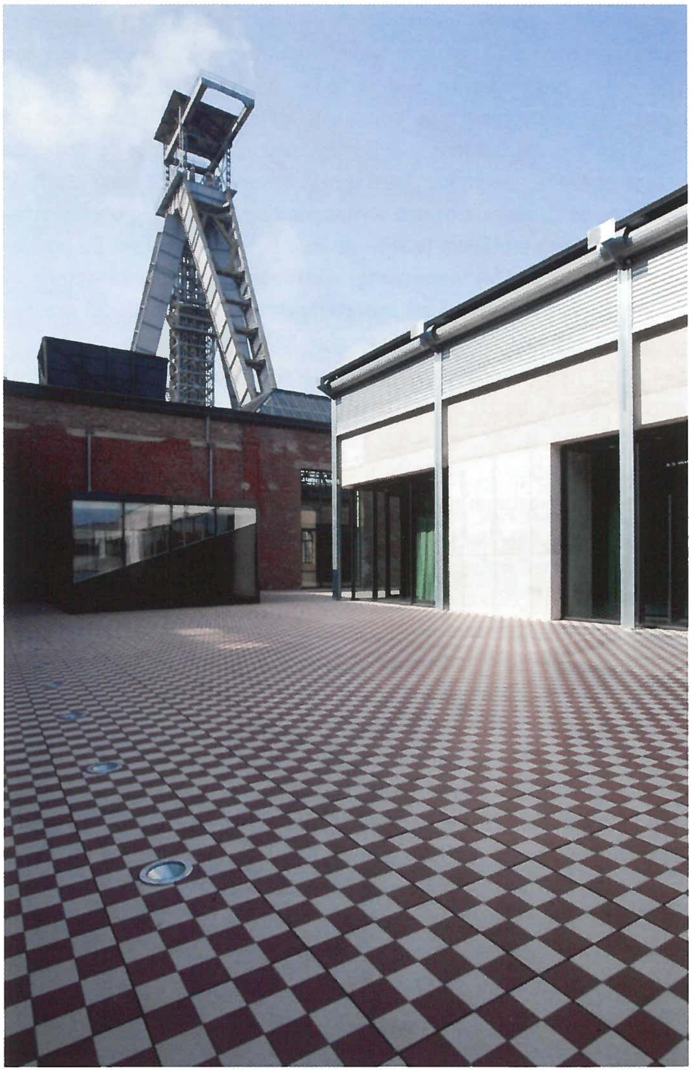

Terras, rolluiken vangen het zonlicht op, foto Maarten Thijs

WATER IN THEATER

HANDLEIDING WATER VOOR THEATERTECHNICI

ZINZI KEMPER

In een land van regen en rivieren is het geen wonder dat theatermakers graag met water werken. Verwonderlijk is eerder dat er nog geen technische handleiding voor bestond. Zinzi Kemper heeft nu in zijn scriptie voor de Theaterschool in Amsterdam alle informatie over het werken met water bij elkaar gebracht. Dit artikel gaat over de belangrijkste do's and don'ts, de volledige scriptie staat op de website.

Iedereen komt wel eens een decor tegen waarin water wordt gebruikt: regenbuien, een spiegelend wateroppervlak of een keukenblok met een werkende kraan. Bij een locatievoorstelling kijkt niemand daar vreemd van op. Maar in een theater worden veel mensen huiverig bij het gebruik van water, en niet ten onrechte. Een lekkage heeft dan immers grote gevolgen en er zijn grotere risico's voor medewerkers en publiek. Ondoordacht gebruik van water kan tot grote problemen leiden. Maar als je vanaf de eerste decorbespreking rekening houdt met de consequenties, dan is het goed te doen. Reken wel op een grotere tijdsinvestering dan bij licht en geluid. Bijna niets is kant en klaar te vinden en het materiaal dat we gebruiken is doorgaans niet voor gebruik in het theater ontworpen. In dit artikel beschrijf ik kort de belangrijkste aandachtspunten bij het gebruik van water. Voor een vollediger uiteenzetting verwijs ik graag naar mijn scriptie op de website van de VPT.

Veiligheid

Het gebruik van water levert risico's op voor medewerkers en publiek. Een eerste belangrijk risico is dat leidingwater, ook al voldoet het aan alle eisen, onschadelijke hoeveelheden *bacteriën en verontreiniging* bevat. Bij opwarming van stilstaand water neemt de hoeveelheid bacteriën toe. De bekendste is de legionellabacterie, die de dodelijke veteranenziekte verspreidt. Deze groeit boven de 25°C, maar sterft af boven de 65°C. Water met een verhoogde hoeveelheid legionellabacteriën hoeft geen probleem te zijn. Je kunt het zelfs drinken. De problemen ontstaan pas bij verneveling, waardoor de legionellabacterie in de longen komt. Kortom: bij watertemperaturen boven de 25 graden, gecombineerd met sproei-effecten zijn maatregelen nodig.

Een ander risico is *onderkoeling*. Dat ontstaat als mensen zich in koud water begeven, hetzij in een bassin of in een nevel uit een sproeier. Een oplossing is om het water te verwarmen. Maar er zijn simpeler opties, bijvoorbeeld wetsuits uit de duikersbranche, of lieslaarzen, die onder het kostuum gedragen worden. Daarnaast kun je denken aan isolerende gel om de huid mee in te smeren. Als een acteur slechts korte tijd in het water is, hoeft de lage temperatuur geen probleem te zijn, mits hij zich direct hierna kan opwarmen. Hij of zij moet de koude natte kleren snel ergens uit kunnen doen en zich afdrogen. Doorgaans zijn de kleedkamers dan te ver, dat geeft nattigheid en voetstappen door het gehele gebouw, en bibberende acteurs. Zorg voor een omkleedmogelijkheid op het toneel, met een vijverfolie eronder om lekwater op te vangen en de vloer te beschermen.

Een derde niet te onderschatten gevaar is *gladheid*, want veel materialen worden door water spekglad. Vooral bij bassins waarin gelopen wordt kunnen ongelukken gebeuren. Het zal niet de eerste keer zijn dat iemand een gebroken been of hersenschudding overhoudt aan een laagje water van slechts twee centimeter diep.

En tot slot is het gebruik van *elektriciteit* in combinatie met water een groot risico. Een natte huid geleidt erg goed en natte kleding, nat schoeisel of blote voeten zorgen ervoor dat je niet of nauwelijks geïsoleerd bent ten opzichte van aarde. De regelgeving voor elektriciteit (NEN 1010) bevat de nodige richtlijnen maar in het theater blijft het lastig om elke bepaling van de regelgeving precies na te leven. Daarom geef ik een aantal vuistregels. Gebruik 30mA aardlekschakelaars bij gebruik van water in combinatie met elektriciteit. Zorg dat alle metalen delen geaard zijn door een dikke aardedraad. En gebruik geen elektrische apparatuur in een straal van drie meter rond het water zonder extra maatregelen, zoals een hogere IP-waarde. Met deze vuistregels voldoe je aan de belangrijkste regelgeving. Wil je meer of wijk je hiervan af, let dan goed op de regelgeving. Wil je bijvoorbeeld toch apparatuur dichter bij het water, dan kan dat alleen als je aan extra eisen voldoet. Je kunt denken aan oplossingen zoals het gebruik van plastic schermen. Ook kan het gebruik van scheidingstransformatoren, zoals in scheerstopcontacten, een uitkomst bieden. Zit je echt dicht op het water, werk dan op laagspanning en zet de benodigde transformatoren meer dan 3 meter van het bassin. Bij twijfel of iets veilig genoeg is: neem altijd contact op met een deskundige!

Lekkage

Werk je met water, houd dan rekening met de bijna onvermijdelijke lekkages. Zorg dat de kans op beschadiging en daardoor lekkage minimaal is. En denk van tevoren na hoe je de gevolgen bij eventuele lekkage zo klein mogelijk maakt. De kans op schade is het grootst tijdens het bouwen en breken van de voorstelling. Iedereen sleept met materiaal, in de buurt van of over de folie van een bassin. Hoe voorkom je dat er tijdens de bouw schade ontstaat? Je kunt bijvoorbeeld een viltlaag leggen op de vloer onder de folie van een bassin, zodat een achtergebleven blauwkopje de folie niet lek prikt. Verder is het van belang dat de installatie duidelijk gemarkeerd is. En dat koppelingen *vast* of *los* zijn, zodat de kans op een half aangedraaide koppeling nihil is. Verder doen duidelijke instructies wonderen. Doe een laatste check op lekken en scherpe punten nabij folie en slangen voordat je begint met het vullen van een bassin of waterinstallatie.

Mocht er toch een lekkage ontstaan terwijl water in de installatie of het bassin staat, ga dan de verspreiding van het water tegen. Enerzijds kan dit door buffers in de installatie op te nemen zoals een extra folie op de vloer bij een plek met veel slangkoppelingen. Voorzie buizen en slangen van voldoende kranen. Gaat iets mis met één onderdeel van de installatie dan kun je dit snel afsluiten, waardoor er niet nog meer water uit een lekgeraakte slang spuit. Gebruik koppelingen met ingebouwde waterstop. Hierdoor loopt er geen water uit losgesprongen slangen. Bij bassins is het gebruik van een tweede waterdichte laag aan te bevelen.

Als technicus moet je bij een lekkage adequaat handelen. Zorg dat er geen water meer richting de lekkage stroomt: zet pompen uit, draai kranen dicht. Is er geen kraan in de buurt dan kun je het weglopen van water voorkomen door het dubbelknikken van de slang. Zet die vast met een tierap (een uitkomst!). Voer hierna zo snel mogelijk een noodreparatie uit.

Voor leidingen, koppelingen en slangen is het gebruik van tape een optie. Het beste kun je hiervoor zelfvulkaniserende rubbertape, beton-

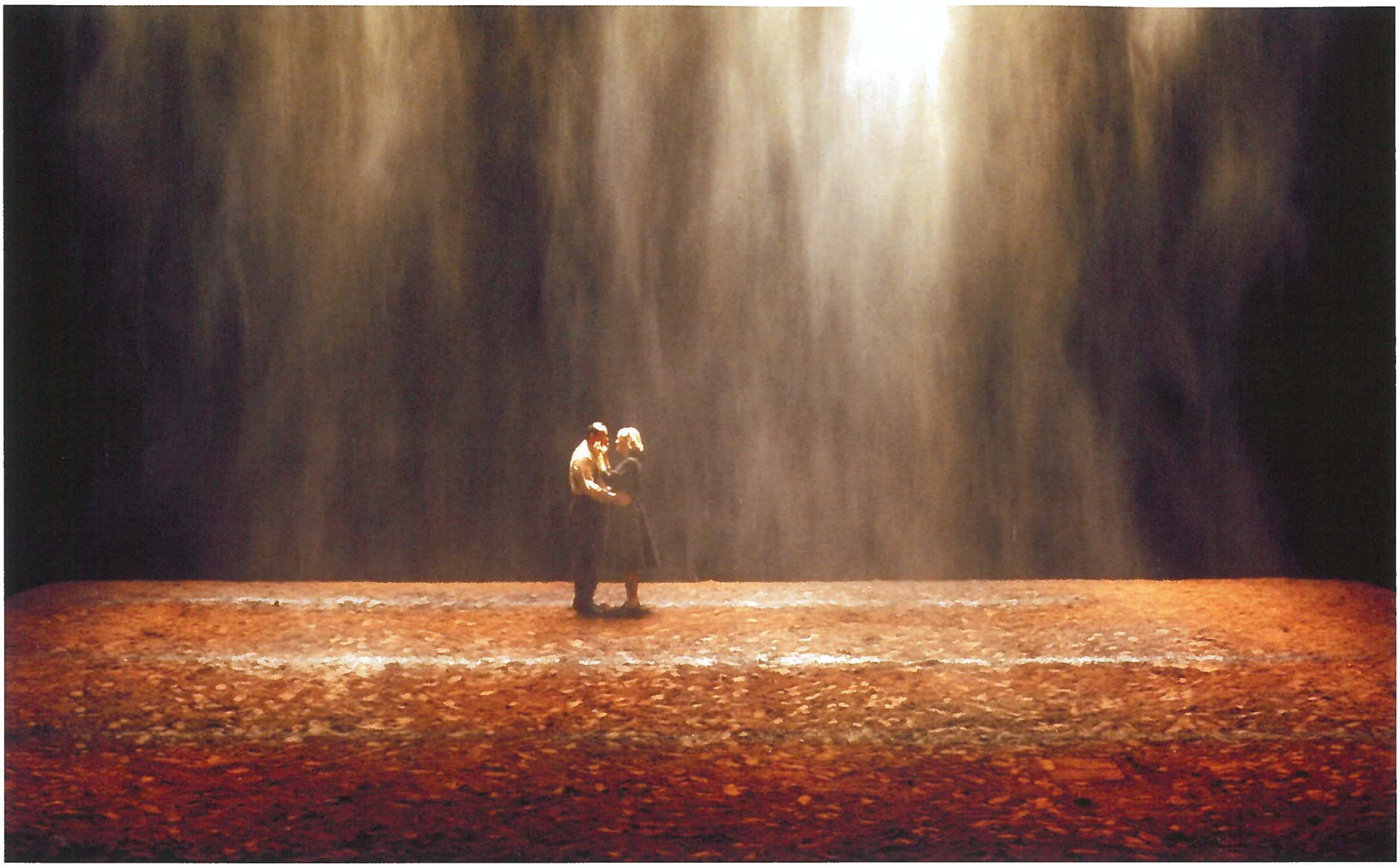

" Jenufa" Janaçek, Vlaamse Opera 2006. Drie trekken zijn voorzien van een achttal sproeiventielen per trek, die normaal gebruikt worden in serres. Met waterpompen worden die onder druk gezet en kan je op commano lossen met dit verbluffende beeld als resultaat., foto Annemie Augustijns

bekistingstape of aluminiumtape gebruiken. In uiterste noodgevallen wil pvc- of balletvloertape nog wel enigszins voldoen. Gebruik de overal aanwezige gaffertape niet: de lijmlaag kan slecht tegen water en de tape is niet flexibel genoeg. Er zijn speciale lijmen verkrijgbaar die onder water werken, zodat je in een gevuld bassin een stuk nieuwe folie over het lek kunt plakken. Dit is een tijdelijke reparatie om erger te voorkomen, maar hij moet wel opnieuw uitgevoerd worden als het bassin leeg en droog is.

Lukken de noodreparaties niet dan zijn er twee opties: doorgaan of leegpompen. Doorgaan komt enkel in aanmerking als de schade toch al veroorzaakt is en het annuleren van de voorstelling ook een grote kostenpost is en bovendien negatieve publiciteit oplevert. Dweil, zuig of pomp dan het gelekte water weg en houd zo de schade van de lekkage beperkt. Is er nog weinig schade door lekkend water, dan kun je het water uit het hele systeem zo snel mogelijk wegpompen of afvoeren. Een extra pomp voor noodgevallen is zeker geen slechte voorzorgsmaatregel.

Condens

Werk je met grote hoeveelheden water, dan is water in eerste instantie meestal een stuk kouder dan de omgeving. Door dit temperatuurverschil slaat condens neer op de koude oppervlakten, zoals de buitenkant van een foliebassin of de onderkant van de toneelvloer. Zonder dat het lekt komt er zo toch veel water buiten het bassin terecht. Dat condenswater moet wel opgeruimd worden.

Gewicht

Veel water weegt ook veel. De vloer moet dit gewicht aankunnen. De meeste Nederlandse theatervloeren hebben een maximale belasting van 500kg/m2, maar geregeld is dit een stuk lager. Elke 10 cm waterdiepte per vierkante meter levert een verdeelde vloerlast van 100kg per vierkante meter. Let er bij bassins dus op dat het waterdiepte niet te groot wordt.

Bij watertanks ga je zonder voorzorgsmaatregelen bijna automatisch over de maximale vloerlast heen. De veel verkochte kuubtanks zijn voordelig, maar zonder voorzorgsmaatregelen niet geschikt voor theater. Geheel gevuld leveren ze een vloerbelasting van 1000kg/m2. Oplossingen zijn het gebruik van meerdere gedeeltelijk gevulde tanks, of vergroting van de basis van de tank zodat de kracht over een groter oppervlak verspreid wordt.

Geluid

Het geluid van een regengordijn, waterval of fontein kan erg mooi zijn, maar soms ook juist hinderlijk. Staat een uitversterkt strijkje naast een regenbui of bassin, dan kan een extra afscherming (bijvoorbeeld van doorzichtig plexiglas) nodig zijn om het geplons en gespetter niet mee te versterken. Wil een regisseur het doodstil hebben, dan moet je het watergekletter dempen. Daarvoor gebruik je schuimrubber of vilt op de landingsplaats. Ook zijn middelen verkrijgbaar om water minder te laten spetteren. Doorgaans kost geluidsdemping van watereffecten veel tijd en ergernis en helemaal stil krijg je het nooit. Dit kaart je dus beter van tevoren aan.

Watertoevoer

Voor de watertoevoer hebben we graag een flink grote kraan met een dikke toevoerleiding. Maar die kom je weinig tegen in theaters, je moet je behelpen met de aanwezige kraantjes. Vanwege de legionellapreventie is gebruik van de verzegelde brandhaspels alleen onder strikte voorwaarden toegestaan:

- De slang moet na verbreking van de verzegeling wekelijks 5 minuten doorgespoeld worden.

Zoniet, dan moet de haspel opnieuw worden verzegeld door een erkend installateur.

- Voor het eerste gebruik na verzegeling moet de slang 5 minuten worden doorgespoeld zonder dat het water vernevelt of opspat.
- De brandslang mag nooit vast worden gekoppeld, zodat hij bij brand

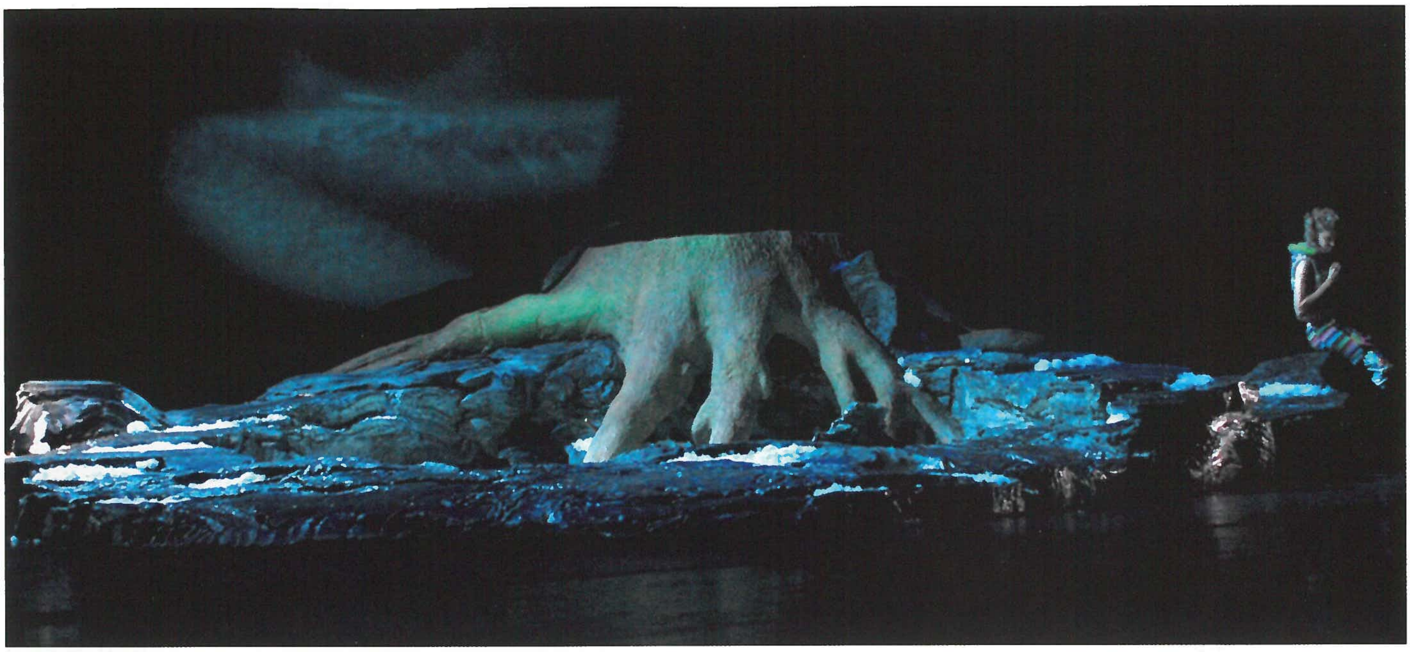

"Prookjes" Stefan Perceval, Scenografie Jan Strobbe, Het Paleis 2007

meteen gebruikt kan worden.
Volgens de NEN 1006 - AVWI 2002 (de regelgeving over waterinstallaties) moet je een keerklep opnemen als je een tijdelijk watersysteem aansluit op de drinkwaterleiding van het theater. Dit geldt ongeacht de soort watertoevoer die je gebruikt. De keerklep zorgt ervoor dat er geen vervuild water in de drinkwaterleiding loopt.

Ontwikkelen van een watersysteem

De ontwikkeling van een watersysteem begint bij de communicatie met de decorontwerper. Zorg dat je op één lijn zit. Voor beiden is het vaak nieuwe materie en veel omschrijvingen bij water zijn multi-interpretabel. Hij wil bijvoorbeeld een beek. Hoe breed is een 'beek'? Beeldmateriaal kan veel verduidelijken. Ook de regisseur moet beseffen welke essentiële keuzes in het begin gemaakt worden. Moeten de acteurs door het water bewegen of niet? In beide situaties gelden totaal andere eisen voor de zuivering en verwarming. De ideeën van de ontwerper en regisseur en de randvoorwaarden daarbij leiden tot een basisidee over de opbouw van het watersysteem. Maak een eenvoudige, kleine proefopstelling met beschikbare materialen om de beoogde effecten te testen. Begin simpel en voeg telkens nieuwe onderdelen aan de proefopstelling toe.
Levert dit een bevredigend resultaat, demonstreer het dan aan de decorontwerper, regisseur en andere betrokkenen. Hierna kun je bepalen hoe groot de daadwerkelijke onderdelen moeten worden en deze inkopen. Vraag advies aan mensen die beroepshalve met de materie bezig zijn: mensen die zich bezighouden met besproeiing in de (glas) tuinbouw, vijverleveranciers, zwembadleveranciers, technici van aquaria in dierentuinen, de brandweer, leveranciers van blusmiddelen, constructeurs en installatiebureaus. Ook voor de inkoop van materialen kun je naar deze branches kijken. Vermijd bouwmarktmaterialen en klonen van merkproducten. Dit materiaal is meestal goedkoop , maar ongeschikt voor intensief dagelijks gebruik.
Bouw het watersysteem stapsgewijs op en test de werking regelmatig. Let op de waterdichtheid van alle verbindingen. Decor en watersysteem komen voor het eerst samen in de montageperiode. Dan komen ook onvoorziene problemen aan het licht, die aanpassing behoeven. Geef van tevoren aan bij het artistieke en het technische team dat dit het geval zal zijn. En claim hiervoor voldoende tijd, om ergernissen te voorkomen. Na de montage moet je het gehele systeem nog één of twee dagen in de werkplaats hebben om alle voorlopige aanpassingen definitief en reisbaar te maken.

Reizen met water

De meeste theaters reageren huiverig op een productie met water. Zorg dat je duidelijk en bijtijds met ze communiceert en laat zien dat je de zaken goed voor elkaar hebt. Geef in de technische brief de belangrijkste kenmerken aan zoals de hoeveelheid water, de vloerlast van mogelijke bassins, en bij grote sproeisystemen een schematische weergave van het systeem. Beschrijf de constructie en de extra voorzorgsmaatregelen, zoals dubbele folies bij bassins. Geef ook aan wat je van het theater nodig hebt. Meestal zal dit zijn: waar je het water vandaan wilt halen, waar je het wilt afvoeren en dat je de balletvloer alvast gelegd wil hebben.
Maak een goede PRI&E (Productie Risico Inventarisatie & Evaluatie). Hierin vermeld je de risico's, de oplossingen die je gerealiseerd hebt, en de voorzorgsmaterialen die je zelf meeneemt. Neem in elk geval op: waterkwaliteit (legionella), watertemperatuur, gladheid (drooglopmatten), onderkoeling, elektrocutie, lekkage, condens en gewicht. Is de voorstelling erg complex en zijn er weinig verplaatsingen, nodig dan de toneelmeesters van de theaters uit bij een try-out. Dat geeft ze een idee van de voorstelling en de aanpak, het creëert goodwill en je kunt de problemen van hun specifieke theater met ze bespreken.
Water in theater is goed mogelijk, wees echter wel op je hoede en doe niets onvoorbereids en gehaast. Een foutje zit in een klein hoekje.

De scriptie Water in theater *staat als pdf op www.vpt.nl.*

De volgende onderwerpen komen uitgebreid aan de orde:
- Bassins, tanks, leidingen, pompen, kranen en kleppen.
- Filters en chemische waterzuivering.
- Verwarming, sproeiers, beken en stroompjes.
- Risico's en voorzorgsmaatregelen ten aanzien van mensen en gebouw
- Aanvoer en afvoer van water
- Ontwerp, inkoop en bouw van een watersysteem
- Reizen met water: communicatie met theaters, bouw, voorstelling, breken, transport.
De scriptie bevat verder een lijst van begrippen, formules, rekentips, checklists, boeken en websites.

Uit zichtlijnen n° 130

DE PERIKELEN VAN DE WOLGA

AANDACHTSPUNTEN BIJ HET GEBRUIK VAN WATER OP DE SCÈNE

WIETSE BOVRI

Ook in Vlaanderen bestaat er geen technische handleiding aangaande het gebruik van water in het theater of de opera. Wij zochten Wietse Bovri op, technisch productieleider in de Vlaamse Opera. Hij had heel wat problemen op te lossen bij de voorbereiding van de productie Kát'a Kabanová. "Tover mij een watervlakte op de scène," zei regisseur Robert Carsen, "een enorme plas die verwijst naar de Wolga, de stroom waarin Kát'a zelfmoord pleegt." De mensen wonen als het ware in het water. Als in een overstromingsgebied waden zij naar hun huizen. De houten vlonders die bruggen vormen, zijn verplaatsbaar. Verschillende formaties moeten mogelijk zijn."

"Kát'a Kabanova" Janácek, Vlaamse Opera 2004, Foto Annemie Augustijns

Het opzet

Goed beginnen, is half gewonnen!

Nadat het regieteam het concept en de maquette tijdig aan het huis heeft voorgesteld, is het zaak een zo realistisch en juist mogelijke begroting te maken voor de aanmaak van productieonderdelen. Vervolgens om een plan uit te werken betreffende het technisch begeleiden van de repetities van de productie.

Het doel is steeds een goed financieel beheer te koppelen aan een zo hoog mogelijke artistieke en technische kwaliteit, en tevens de veiligheid te waarborgen.

Voor de creatie van Kát'a Kabanová in 2004 kozen Robert Carsen (regie en belichting) en Patrick Kinmonth (decor en kostuums) voor een toneel zonder enige franje of decoratieve opsmuk. Deze productie werd uiteindelijk een voltreffer van formaat. Meesterlijk verteld en de muziek is magistraal – uitgeroepen tot productie van het jaar 2006 in The Italian Premio Abbiati or Critics' Prize.

Drie wanden met zwarte retro projectieschermen werden opgespannen op een op maat gemaakt truss systeem waardoor je geen schaduw van de truss kreeg. Ze hingen net boven de waterlijn van een zwart bad waarvan de badranden niet zichtbaar waren, gevuld met een minimum aan water: vijf cm waterniveau over 300 m² scèneoppervlakte.

Gebruik van water als symbool van de Wolga. Eenvoudig als basisidee, maar intelligent van opzet. Door de zwarte 'liner'(badfolie) had je geen idee van de diepte van het water, als je vanuit de zaal keek. Roerloos werkte het mysterieuze zwarte wateroppervlak als een perfecte naadloze spiegelvloer. Als je een vinger in het water stak leken kringetjes eindeloos reflecterend groter te worden op de wanden en verder doorheen heel de historische zaal. Je zat er als publiek gewoon echt mee in! Het wateroppervlak had, in combinatie met een vernuft schilderende belichting een heel bijzonder sterke eigen energie. Door een ondergesneeuwd Zoniënwoud wandelen bij volle maan...daar zou je het mee kunnen vergelijken! Een unieke ervaring.

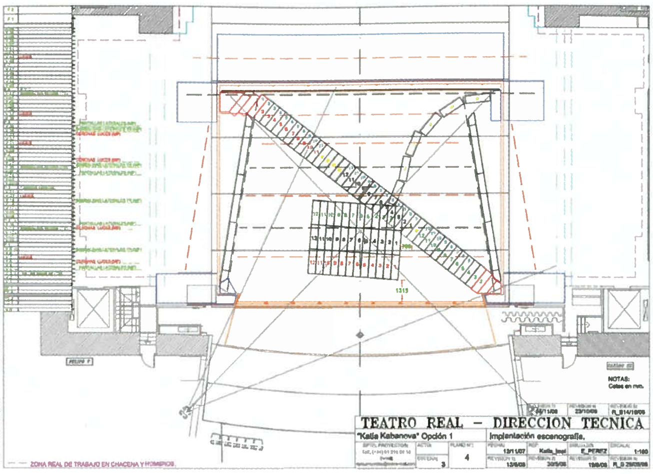

Grondplan opvoering in de Theatro Real Madrid

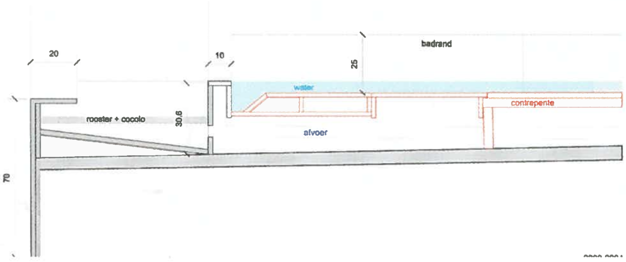

Detail overloopbak in de Vlaamse Opera

Overloopgoot

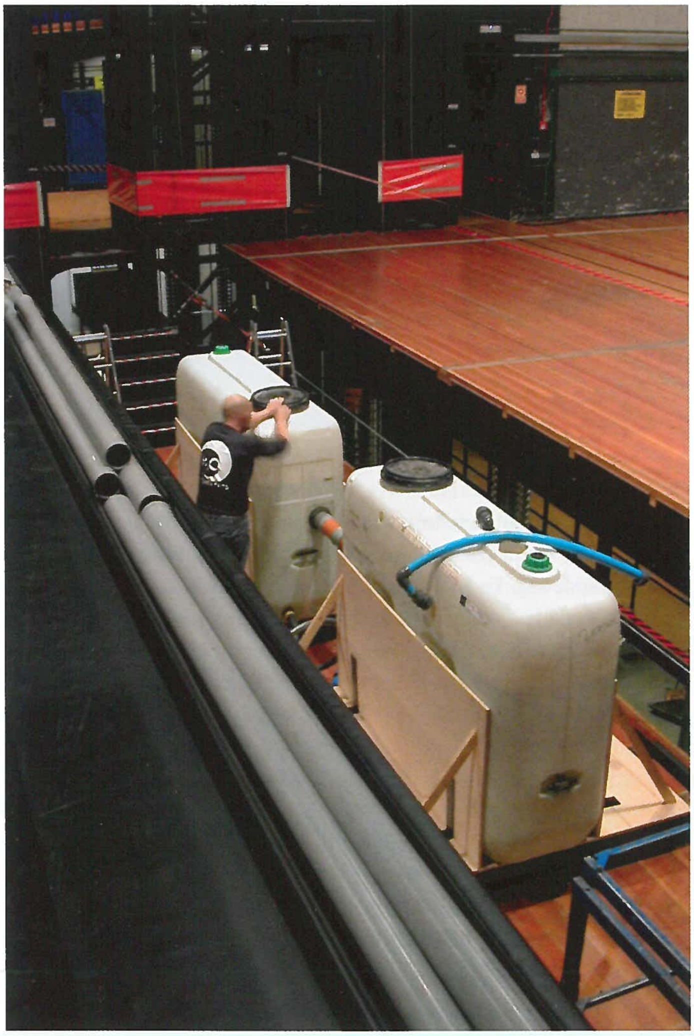

Installatie toevoerbak

Zestien meisjes waadden in een innemende choreografie als alter ego van Kát'a door het water. Zij waren de enigen (behalve het koor tijdens de stormscène) die effectief in het water kwamen. De beelden die ontstonden, reflecteerden door natuurlijke weerspiegeling tegen de zwarte wanden. Bij aanvang vormden een wirwar van een 75-tal afzonderlijke houten vlonders het park. Samengebracht, bakenden ze de ruimte af voor het opvoeren van bepaalde scènes.
Een vierkant werd een kamer, twee lijnen de oevers van de Wolga, een groot kruis de dorpskerk. Het repressieve, meedogenloze en schrikbarend hypocriete milieu waarin Kát'a verkeert en wegkwijnt, werd op die manier scherp getekend.
Het was dankzij een sublieme eenvoud en poëzie die Robert en Patrick gebruikten in het vertellen van hun verhaal, dat de focus bleef op wat essentieel was, en waardoor je als toeschouwer uiterst direct met het gebeuren werd geconfronteerd. Opera kan niet beter dan op deze manier (voor mij)!

Studieperiode

Op weg naar een gepaste uitwerking kwamen er al gauw een paar pijnpunten naar boven:
De best betaalde kaarten zouden zo goed als niks van het wateroppervlak zien!
Hoe zorg je dat ook zij de verschillende beelden wissels meekrijgen?
Hoe zorgen we ervoor dat de orkestbak geen spat water binnen krijgt?
Hoe voorkomen we dat niet alle danseressen ziek worden van onderkoeling en legionella na acht uren repetitie in het water?
Een productie van Robert Carsen laat zich ook heel graag verder ontvangen in heel wat andere huizen dus: hoe maken we het zo reisbaar mogelijk?
We repeteerden weliswaar een drietal weken op scène maar moesten met het geheel in één week, opbouw inbegrepen, voor een identieke première klaarstomen in de Opera van Gent!

Repetitie in het Antwerpse Waterbouwkundig instituut

Alles op de scène wat je kon zien, proscenium inclus, moest letterlijk in het water staan.
Dus was er een bad was nodig. Maar...het mocht niet zichtbaar zijn. Hoera! Een uitdaging. We moesten dus gaan voor een niet zichtbaar, verwarmd waterbad, geschikt voor reisvoorstellingen en met een volwaardige zuiveringsinstallatie, en vonden daarvoor een zwembadbouwer die niet vies was van een serieuze uitdaging.

Het bad

Een constante overloop aan de voorkant was noodzakelijk. Hij zorgde ervoor dat het water bleef circuleren en de buffer nooit droog gepompt kon worden. Een houten bak werd daarom heel zorgvuldig uitgelijnd, met een overloop aan de voorkant. Een zwarte badfolie werd ter plaatse op maat van het bad gelast.
Een dikke badfolie kon losgesneden worden, en op de volgende locatie opnieuw gelast. Een dunne kon volledig op maat gemaakt worden, maar was riskanter qua maatvoering, en ook fragieler.
Minimum vijf centimeter water diende er ook voor om genoeg druk op de badfolie te houden. De ondergrond moest vlak zijn, want elke oneffenheid (tape, rimpels) zou zichtbaar zijn.
Het bassin stond in onze huizen daarenboven op een grote houten vloerbak van 25 cm hoog. Jammer, want niet bevorderlijk voor de zichtlijnen, maar als technische ruimte onontbeerlijk voor het wegwerken van aan-en afvoerleidingen.
Het mooiste effect bereikten we in Teatro Real (Madrid) en Teatro La Scala (Milaan), waar de productie ook te gast was. Daar lieten ze de volledige vloer zakken tot het waterniveau gelijk stond met de effectieve scènevloer. Het vaste stukje voorscène werd voorzien van met pianolak geschilderde platen.
Daardoor bereikte je de verbluffende illusie dat het water overal was. Visueel de ultieme hallucinatie!
Om de scènewissels daarenboven voor iedereen zichtbaar te maken werd, wat er loodrecht boven het bad werd gefilmd, op het achterscherm geprojecteerd.
Wat eerst als noodoplossing werd bedacht zorgde ervoor dat uiteindelijk iedereen het beeld van de meisjes op en rond de vlonders, goed kon zien. Naargelang een scherpe of onscherpe projectie, fungeerden wazige beelden als de slechte droom waar Kát'a zich in bevindt .
In de stormscène namen een 50-tal koorleden als ze de scène verlieten, een stuk plank mee van de vlonders die samen gelegd de kerk symboliseerden.
De deining die dat teweeg bracht in het water was een heel belangrijke parameter bij de constructie. Het water klotste tegen de badranden en zocht ook vooraan een uitweg. Via de overlooprand, die gelijk lag met de waterlijn, liep het 'teveel' aan water eerst in een verzonken goot over de volledige breedte van de voorscène. Die moest goed berekend worden en dienen als eerste buffer. Van daaruit werd het water in groot debiet afgevoerd naar de onderscène waar het in buffertanks opgevangen werd.
De pomp zoog het water aan, pompte het door een filter waarbij alle onzuiverheden achterbleven, en pompte het vervolgens via een vijftal doorstroomverwarmingselementen, terug het bad in. Onze installatie kon het water tot op ongeveer 30° brengen, wat net comfortabel genoeg was. (Water van de kraan is gemiddeld 19°)

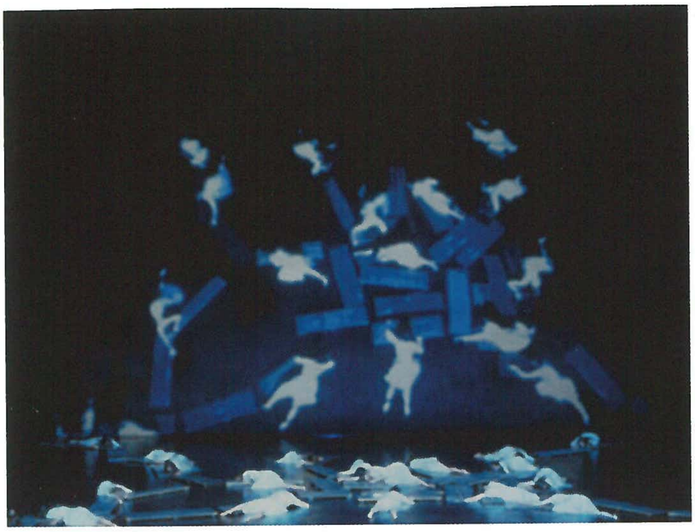

"Kát'a Kabanova" van Janácek, 2003, Foto Annemie Augustijns

"Kát'a Kabanova" van Janácek, 2003, Foto Annemie Augustijns

's Avonds werd het bad afgedekt met een zeil, zoals bij openluchtzwembaden. Het is een heel groot oppervlak, met niet zoveel diepte, dus je verliest snel aan temperatuur, maar warmt niet zo snel op.
Om het volume en reacties van het water met bewegende mensen in, goed te kunnen berekenen heeft het Antwerpse Waterbouwkundig Instituut ons geholpen door dit in 1/1 proef te bouwen!
Uiteindelijk ging het bij ons om ongeveer 15 000 liter water dat permanent circuleerde, dag en nacht.
Door het intensieve gebruik zouden zich in het water een belangrijke hoeveelheid bacteriën kunnen ontwikkelen. Gedurende de hele periode moet er dus steeds voldoende ontsmettingsmiddel in het water zijn en de pH waarde (zuurtegraad) constant neutraal, dat wil zeggen tussen 7,2 en 7,6 gehouden worden.
Het technische lokaal bevatte een zelfaanzuigende pomp, een zandfilter, een elektronisch schakelbord en een automatische Chloor en pH regelaar. Die laatste corrigeert automatisch de Chloor en pH waarden en is ook voorzien van een modem met M2M data card.
Na de installatie, waar dat ook mocht zijn, konden we de chloor en pH waarden van op afstand laten monitoren en herkalibreren door de badinstallateur. Dit geheel werd ingebouwd in een grote flight case die fungeerde als controle kamer. De controlekamer werd altijd opgesteld in nabijheid van de buffertanken in het ondertoneel.
Zo een installatie moet technisch uiteraard voldoen aan de toen vigerende wetgeving. Alle elektrische aansluitingen vertrokken van een bedieningskast met ingebouwde differentiaal beveiliging met een gevoeligheid van 30mA . Het receptieve huis zorgt voor voedingsspanning via een 5 polige CEE stekker 63A. Voor elke installatie vroegen we steeds CE attesten van alle gebruikte onderdelen aan de bouwer (pompen, verwarming installatie) evenals documentatie, een technische fiche en een risico inventarisatie. Voor ingebruikname kwam een extern keuringsbedrijf alles opleveren. Tijdens de hele periode had ik na de installatie door de erkende installateur, enkele bevoegde medewerkers die de gepaste permanentie, technisch onderhoud en opvolging konden verzekeren.

Repetities

Zo een groot verwarmd wateroppervlak op scène bepaalt al gauw de algemene temperatuur en vochtigheid, ook in de zaal. Dus is het aangewezen om de thermostaat van zaal en scène goed af te stemmen op elkaar. Het is aan te raden om het verschil tussen ruimte en watertemperatuur zo minimaal mogelijk te houden anders krijg je natuurlijk condensatie.
Verluchten is dus heel belangrijk, al kan dit alleen maar tijdens pauzes. Natuurlijk is het oppassen geblazen met tocht of een te koele scène bij het heropstarten tijdens repetities.

Tijdens de repetities met figuranten werkten we voor hun comfort met neopreen surfpakken. Ze werden door ons kleed-team goed verzorgd in een omkleedruimte op scène! De repetities voor de choreografie met de planken was telkens intensief en zwaar voor de danseressen.
Ze hadden immers net als Kát'a enkel een wit jurkje aan en geen schoeisel. Als de installatie goed werkte, ontstond er geen algenvorming, en werd de vloer dus niet gladder. Het was echter geen eenvoudige opdracht om in het duister zulk een puzzel tijdig samen te leggen. Een plank woog ongeveer zo'n negen kilo.
Voor de samengestelde planken werd een zo licht mogelijke houtsoort gebruikt die nog wel sterk genoeg was en geen water absorbeerde.
De afstand tussen de onderkant van de planken en het water was zo berekend dat de vlonder toch niet riskeerde weg te drijven bij beweging. De plaatsing van de vlonders diende daarenboven absoluut juist te zijn. Een grote uitdaging, immers: Elke vlonder had per beeld een ijkpunt per twee hoeken. Voor elk beeld, een andere kleur ijkpunt. De badfolie moest voldoende ontvet zijn, alvorens de markeringen aan te brengen. Anders zouden ze door het water al snel losweken.
Vijf beelden en 70 vlonders zorgden dus voor een serieuze flipperkast aan ijkpunten op je mooie zwarte vloer. Om een dramatische Wolga vol gekleurde confetti te vermijden werden de ijkpunten zorgvuldig ontworpen en zo klein mogelijk gehouden. De danseressen konden echter niet zonder. De overgangen van het ene naar het volgende beeld zouden bijzonder moeilijk en bij de minste afwijking zorgde dat voor een zichtbare fout.
Bij het implementeren van deze settings, moesten we dus steeds zeker zijn dat de ijkpunten goed stonden voor we het bad met water vulden !
In een repertoiresysteem als La Scala hebben ze ons concept zodanig aangepast dat ze het bad in geen tijd weg konden weghalen en de circulatie van het water in hun ondertoneel konden laten doorgaan via buffertanks die de volledige inhoud van het bad konden opgevangen.
De dag nadien werd het bad gewoon terug opgebouwd, de circulatie erop aangesloten en hup, en avant la musique !
Intendant Marc Clémeur brengt deze productie opnieuw in L'Opera National Du Rhin (Straatsburg) en ook nog naar het Matsumoto Theater in Japan.

VARIA

BL Introduceert nieuwe Line-arry Calculator II software voor Vertec

JBL Professional kondigde onlangs de nieuwe rekensoftware voor VERTEC Line array aan. En het is meer dan een upgrade van de vorige versie. De software bevat merkbare verbeteringen en er werden nieuwe functies, op vraag van vele gebruikers, geïntroduceerd. De 'look&feel' van de vertrouwde LAC software bleven behouden en ook werden de meeste van de functies, sterk verbeterd, overgenomen.

De versterkte akoestische vormgeving bevat Color SPL Mapping, 0 dB isobar en een SPL demping. De frequency responses en SLP zijn gebaseerd op de balans van JBL's V4. Er kunnen tot vier frequenties tegelijk worden weergegeven, en tot zes frequentie responses kunnen worden ingevoerd op een maximaal voor vier vlakken gedefinieerd publiek. Bovendien kunnen nu ook de aangeboden subwoofers gemodelleerd worden. Nuttig zijn ook verbeteringen aangebracht in de berekeningen voor mechanische Vertec arrays.

Onlangs stelde Ampco Belgium de nieuwe Pro Audio Suite van Powersoft voor

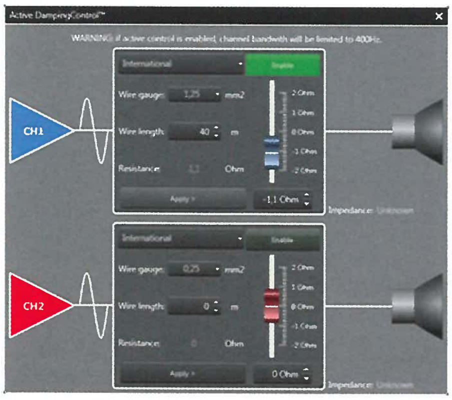

Ontworpen door het Powersoft R&D team levert Armonia een zeer intuitieve en uitgebreide softwareoplossing voor het beheren en controleren van Powersoft afhankelijke geluidssystemen van elke grootte of omvang. Armonia Pro Audio Suite is een op ethernet gebaseerd pakket dat volledige controle van alle parameters van de versterker biedt. Het pakket, met een ingebouwde redudantie en uitgebreide logboek-en alarmfunctie is ontworpen om te werken met de KDSP uitgeruste Powersoft versterkers en biedt controle en bewaking van alle functies, waaronder de netstroom, 'headroom' en foutmeldingen.

Audio Suite heeft een LivelmpedanceIn 'metingenscherm' waarop je constant visueel de impedantie curve met grafieken van het audio en powersignaal kan volgen. Powersoft versterkers stonden reeds bekend om hun uitstekende demping, met Armonia's Active Damping Control systeem is er nog een verbeterde controle en een hogere output mogelijk. De TuePower limiter zorgt, door o.a. een betere controle van het niveau van de outputpower, voor een langere levensduur van de versterker.

Belangrijkste kenmerken van de Audio Suite zijn de FIR and IRR-filters, de beschikbare crossovers, import opties en de mogelijke bediening in verschillende layers.

De Software is gratis beschikbaar op www.armoniasuite.com

Sennheiser brengt Frequency Finder voor Iphone uit

Sennheiser maakt behalve oordopjes ook professionele audioapparatuur zoals draadloze microfoonsystemen. Dit werkt op bepaalde frequenties, die je op de apparatuur moet instellen. De meeste geschikte frequentiebanden verschillen echter per locatie en daarom heeft Sennheiser een Frequentie Finder laten maken waarmee je in Nederland, België en Luxemburg kunt kijken welke frequenties vrij zijn (meer landen volgen later). De database is ook offline te raadplegen. Aan de hand van je gps-locatie kijkt de applicatie welk kanaal je moet kiezen. Ook zie je per locatie welke frequenties niet zijn toegestaan (de rode blokjes).

Je kunt in de applicatie ook gegevens over je apparatuur opslaan, zodat je het frequentiebereik van het product kunt vergelijken met de beschikbare frequenties op een locatie. De tabel geeft met kleurcodes aan of je voor een bepaalde frequentie een vergunning nodig hebt en met welk maximaal vermogen je mag uitzenden. De Frequency Finder van Sennheiser is bedoeld voor een wel heel specifieke doelgroep, maar voor de roadies die elke avond op een andere plek de apparatuur werkend moeten krijgen is het best handig. De applicatie is gemaakt door Mediabunker, ontwikkelaar van de (niet officiële) Marktplaatsapplicatie voor de iPhone en winnaar van de Planet Android App Challenge.

Downloaden: Sennheiser Frequentie Finder (gratis)

Phonak FM biedt luisterhulp voor slechthorende theaterbezoeker

Steeds meer mensen hebben last van een verminderd gehoor, waardoor het bezoek aan het theater als minder plezierig ervaren wordt. Dat komt mede doordat de luisterhulpen (ringleiding bijvoorbeeld) vaak niet goed functioneren. Phonak FM biedt een oplossing op basis van een innovatieve toepassing van FM-techniek. Het is een zeer betrouwbare en kwalitatief uitzonderlijk hoogwaardige oplossing, die zowel voor slechthorende als goedhorende bezoekers te gebruiken is.

Theatertechnici zijn zeer enthousiast over de eenvoud van plaatsing en uitstekende audioweergave: de state-of-the-art audiotechniek is immers het resultaat van jaren research en doorontwikkeling en laat sterk verouderde technieken als ringleiding en infrarood ver achter zich. FM interfereert nooit met de audio-apparatuur op het podium en de vlakke frequentie karakteristiek en hoge output garanderen een krachtig 'transparant' signaal.

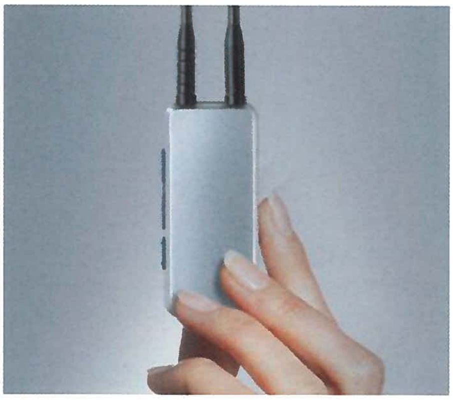

Het is speciaal ontwikkeld voor het gebruik in openbare ruimtes zoals het theater, maar is ook prima te gebruiken voor congressen, evenementen en vergaderingen; het systeem is in slechts tien minuten operationeel.

Slechthorende theaterbezoekers ervaren de halslus (FM-) ontvanger als zeer positief door het draagconfort. Afmeting en gewicht van de ontvanger zijn tot een minimum beperkt voor een optimaal draagconfort. De ontvanger is immers oorspronkelijk ontwikkeld voor slechthorenden die deze de hele dag dragen.

Meer informatie via www.phonakfm.nl

SELECTIE/ GEERT TORFS

RIGGING ■ STAGE INGINEERING ■ SEATS, STAGE CURTAINS ■ LIGHTING
■ SECURITY ■ AUDIO / SOUND ■ TRAINING ■ SERVICE PROVIDERS
JTSE 2010
International exhibition of scenic equipment - 14th édition
DOCK PULLMAN
PARIS
23 & 24
NOVEMBER
2010
Free on-line registration at
www.jtse.fr

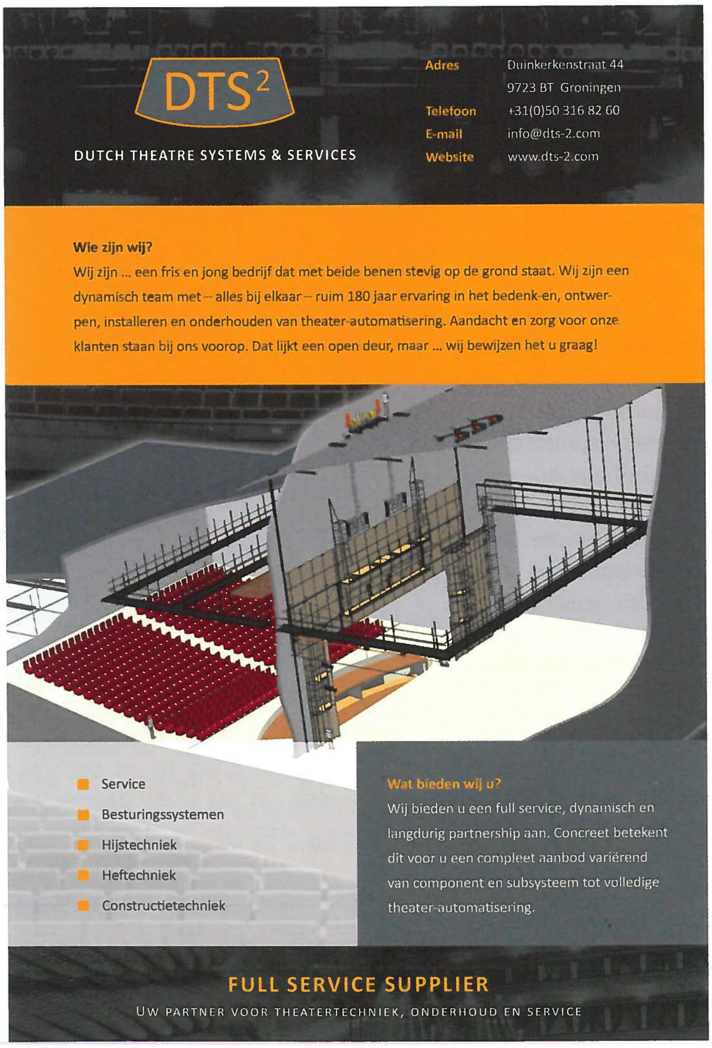
DTS²
DUTCH THEATRE SYSTEMS & SERVICES
Adres Duinkerkenstraat 44
9723 BT Groningen
Telefoon +31(0)50 316 82 60
E-mail info@dts-2.com
Website www.dts-2.com
Wie zijn wij?
Wij zijn ... een fris en jong bedrijf dat met beide benen stevig op de grond staat. Wij zijn een dynamisch team met – alles bij elkaar – ruim 180 jaar ervaring in het bedenk-en, ontwerpen, installeren en onderhouden van theater-automatisering. Aandacht en zorg voor onze klanten staan bij ons voorop. Dat lijkt een open deur, maar ... wij bewijzen het u graag!
Service
Besturingssystemen
Hijstechniek
Heftechniek
Constructietechniek
Wat bieden wij u?
Wij bieden u een full service, dynamisch en langdurig partnership aan. Concreet betekent dit voor u een compleet aanbod variërend van component en subsysteem tot volledige theater-automatisering.
FULL SERVICE SUPPLIER
UW PARTNER VOOR THEATERTECHNIEK, ONDERHOUD EN SERVICE

SLP
TECHNICS
20JAAR
SLP technics bvba
Kromstraat 60
2520 Ranst
Tel +32 03 641.62.30
Fax +32 03 641.62.31
info@slp.be
www.slp.be
SLP technics zorgt voor logistiek en productie van theater- en concertvoorstellingen, repetities en tournees, bedrijfs- en productpresentaties.
SLP technics tekent het ontwerp, coördineert de voorbereiding en zorgt voor een perfecte uitvoering van uw ideeën.
Elke keer licht en klank opnieuw uitvinden.
Dat is voor ons telkens weer de uitdaging.

GEHOORSCHADE EN GELUIDSHINDER

SAMENSTELLING MARIE LEFÈVRE

Meer en meer duiken er in de media berichten op die de problematiek rond te luide muziek op festivals en evenementen aankaarten. Het debat woedt volop.

De krant sloeg alarm

Een werkgroep werd samengesteld nadat De Standaard in de zomer van 2009 geluidsmetingen deed op het muziekfestival Pukkelpop. Vooral naar de climax van het festival werden er waarden van 125 dBC (dat ook de lage bastonen meet) geregistreerd. Dat is het equivalent van een straaljager. Daarop ontstond een publiek debat waarin het genot van een 'geluidsroes' werd afgewogen tegen dreigende gehoorschade.

In augustus 2009 kondigde de minister van cultuur Joke Schauvliege aan, een werkgroep samen te stellen rond de problematiek. Die kwam in december 2009 samen. Op de bijeenkomst waren zowat vijftig aanwezigen met verschillende achtergronden. Er waren vertegenwoordigers uit de medische sector, de muziekwereld, het onderwijs en het beleid. Over de grote lijnen zijn alle partijen het eens: er is een regelgeving nodig die de geluidslimieten vastlegt. Die limieten moeten 'realistisch' zijn, maar dat begrip is vatbaar voor interpretatie. Medici vinden een grens van 100 dBA aanvaardbaar, terwijl muziekorganisatoren die grens liever hoger hebben.

'Mensen uit de medische sector hebben de limiet liever niet zo hoog', zegt Bart Vinck, als audioloog van de UGent betrokken bij het overleg. 'Het beleid wil de regelgeving liefst afstemmen op Europees niveau. De Scandinavische landen, Duitsland en Zwitserland gaan al uit van 100 dBA. Festivalorganisatoren zijn bang dat hun publiek zou afhaken als het geluid lager staat. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat die vrees onterecht is. Uit een Duitse studie blijkt dat 95 procent van de ondervraagden niet zou afhaken. Integendeel zelfs. Bij minder geluid zou zelfs een groep niet-klanten bereid zijn om wél te komen.'

Een ander voornemen, om meer te sensibiliseren, roept amper discussie op. De experten van de werkgroep zien er heil in om alle betrokkenen, jong en oud, maar ook liefhebber en organisator, goed te informeren. Gebruikers willen ze hoorbeschermers aanraden en die laten controleren op hun werking.

'Ook bij de organisatoren kan nog wat gebeuren', zegt Vinck. 'Het kan zinvol zijn de limiet te diversifiëren. In Zweden ligt de grens bij evenementen voor volwassenen op 100 dBA. Maar voor kinderen, die zoveel gevoeliger zijn, ligt die lager. Voor hen ligt de grens op 93.'

Betrokkenen in het veld zouden hun voordeel kunnen doen met extra opleiding. Vinck: 'Een technicus is ongetwijfeld onderlegd om een geluidsinstallatie te bedienen. Maar net als een piloot heeft hij een verantwoordelijkheid voor vele andere mensen. Als hij het geluid met een paar decibels optrekt, heeft dat een effect op het gehoor van vele duizenden aanwezigen. En op de emissie in de omgeving. Met een gecontroleerde limiet vang je dus eigenlijk twee vliegen in één klap: de gehoorbeschadiging en de geluidshinder.'

Na één overleg bestaat er al een draagvlak voor een aangepaste regelgeving. Het is de bedoeling dat de werkgroep verder werkt.

Tot dusver ging de meeste aandacht naar concerten en festivals, maar ook onderwerpen als het geluid in bioscopen en mp3-spelers staan nog op de agenda.

Over mp3-spelers zijn er trouwens richtlijnen vanuit de Europese Unie die een implementatie in ons land vereisen. Daarbij is het zaak te kijken hoe het volume van geluidsapparaten uniform begrensd kan worden. Tegen eind 2010 wil minister Schauvliege een regelgeving vastleggen en het beleid aanpassen.

Geert Sels, in: De Standaard 03.12.2009

De visie van een werkgroep

De culturele centra programmeren ook pop-, rock- en dansevenementen, die dikwijls gepaard gaan met heel wat (teveel) decibels.

Op 1 maart 2010 kwamen de theatertechnici van de Vlaamse culturele A-centra samen in De Werf te Aalst om het probleem van gehoorschade te bespreken. Bij een eerste rondvraag al, werd vastgesteld dat niet alle centra over degelijke meetapparatuur voor geluid beschikken. Nochtans is dit de allereerste stap die gezet moet worden.

Er werd een korte demo gegeven van een dB-meter die per activiteit het geluidsvolume meet en waarvan je nadien de gegevens in een grafiek kan afdrukken. Onder het motto 'meten is weten' kan zo de eigen zaal in kaart worden gebracht.

Op deze vergadering kwam ook aan het licht dat Minister van Cultuur Joke Schauvliege, in december 2009 al, een rondetafelgesprek had met geluidsdeskundigen, vertegenwoordigers uit de gezondheidszorg en uit de muzieksector om te praten over geluidshinder en gehoorschade ten gevolge van te luide muziek

De technici van de culturele centra waren vragende partij om deel te nemen aan deze gesprekken. Paul Sergier stelde voor om namens de CC's contact op te nemen met het kabinet van Minister Schauvliege, wat resulteerde in een eerste deelname aan de gespreksronde op 3 mei 2010. Op deze vergadering werd eerst uiteengezet dat er drie werkgroepen werden samengesteld: een eerste met geluidstechnici een tweede groep met academici en vertegenwoordigers uit de gezondheidssector en een derde werkgroep met organisatoren, vertegenwoordigers van jeugdorganisaties en de culturele centra. We kregen een kort verslag van wat men in de groep van geluidstechnici al besproken had. De tweede groep was nog niet samengekomen. In onze werkgroep werd onderzocht wat de wetgeving in de ons omringende landen over deze materie zegt. Ook de branchecatalogus van de Nederlandse Podiumkunsten 'Versterkt geluid' werd even aangehaald. Men toetste naar ervaringen van zalen waar al metingen gebeuren en naar de haalbaarheid van voorgestelde normen en geluidswaarden. Men luisterde naar vragen en verzuchtingen van diverse organisatoren. Maar vooral was er de unanieme vraag van alle betrokkenen naar een duidelijke norm m.b.t. gehoorschade, wetgeving en de afdwingbaarheid daarvan. De vertegenwoordigers van het Ministerie nemen de zaak zeer au serieux en maken er echt werk van. De bedoeling is dat als de wet er komt het een werkbaar instrument moet zijn getoetst aan de realiteit. (vervolgt)

Bart Uyttersprot, Aalst, 1 maart 2010: verslag

Sportpaleis plaatst oordopjesautomaat

"Niet te harden." Dat zeiden Grace Jones-fans over het oorverdovende geluid tijdens haar concert donderdagavond in de Lotto Arena. Het veel te luide concert was geen unicum, geven de uitbaters toe. " We hebben hier wel vaker een artiest of geluidstechnicus die vindt dat hij moet overdrijven",zegt Peter Dobbels, de operationeel verantwoordelijke van de Lotto Arena en het Sportpaleis ernaast.

"Na verschillende klachten van bezoekers hebben we donderdag twee keer aan de tourmanager van Grace Jones gevraagd of het iets zachter kon. De eerste keer ging de volumeknop een beetje naar links, de tweede keer werd onze vraag gewoon genegeerd."

In het verleden had het Sportpaleis ook al met zulke problemen af te rekenen. " Ik herinner me een concert van Faithless", zegt Dobbels. " Mensen belden vanuit de zaal naar de politie omdat het geluid niet meer te harden was."

Het probleem is dat de zaaluitbaters niets tegen lawaaierige technici kunnen beginnen. "Er is geen wettelijk begrenzing voor zaalconcerten. Buiten moet je je aan de regels houden. Maar de Lotto Arena is zo goed geisoleerd dat er nauwelijks of geen omgevingslawaai is. Dus kunnen de mannen achter de knoppen gewoon hun zin doen."

Volgens Dobbels zijn er gesprekken aan de gang met de Vlaamse minister van Leefmilieu, Joke Schauvliege. "Wij zijn vragende partij voor een geluidslimiet. Dan hebben we tenminste een stok achter de deur als we vragen of het iets minder hard mag."

Omdat er voor zaalconcerten nog geen officiële regels zijn, moeten de uitbaters van de Lotto Arena en het Sportpaleis creatief zijn. "We hebben een overeenkomst gesloten met het Nederlandse Earproof. Dat bedrijf werkt al samen met de Gentse Vooruit en gaat eerstdaags oordopjes installeren in hun toiletten. Voor 2 euro zullen de oren van de mensen beschermd zijn zonder dat er aan muzikale kwaliteit moet worden ingeboet."

Eventjes werd gedacht aan gratis dopjes. "Maar we hebben toch voor betalende gekozen. Omdat we willen dat ze van goede kwaliteit zijn." Die 2 euro zal trouwens geen verloren investering zijn. "Concertgebruikers hoeven ze na het optreden niet weg te gooien.

Jan Claeys-Paul Demeyer
In: De Standaard, 19 april 2010

'n Energiedak.

Momenteel wordt het dak van het Antwerps Sportpaleis grondig gerenoveerd. Dat moet de concerttempel beter thermisch maar ook akoestisch isoleren.

Half september zal het bekende groene dak niet meer groen maar donkerblauw uitzien, met daarin verwerkt het grijze A-logo van de provincie Antwerpen.

Op de huidige dakplaat van slechts 2 centimeter komt een isolerende bovenlaag van 13 centimeter, een cyaanblauwe dakhuid en ruim 2.000 m2 aan flexibele zonnecelmodules. Die moeten jaarlijks zo'n 45.000 kilowattuur opwekken. Of hoe een blauwdak groen kan zijn.

Tegelijk isoleert het nieuwe dak ook akoestiek, wat voor een pak minder geluidshinder voor de buurtbewoners moet zorgen.

"Beter thermische isolatie, aldus Jan Van Esbroeck, was broodnodig, want wij draaien vooral in de winter op volle toeren en doordat het huidig dak zodun is, liepen onze stookkosten enorm op. Als we met een nieuw dak dan ook een deel geluidshinder kunnen wegnemen, is dat mooi meegenomen. Wij moesten binnen het geluid limiteren om de mensen buiten niet te veel hinder te bezorgen. Uiteraard zorgt dat voor spanningsveld."

Het architectenbureau ABV+Architecten ontwierp de plannen en het Antwerpse ATAB voert ze uit.

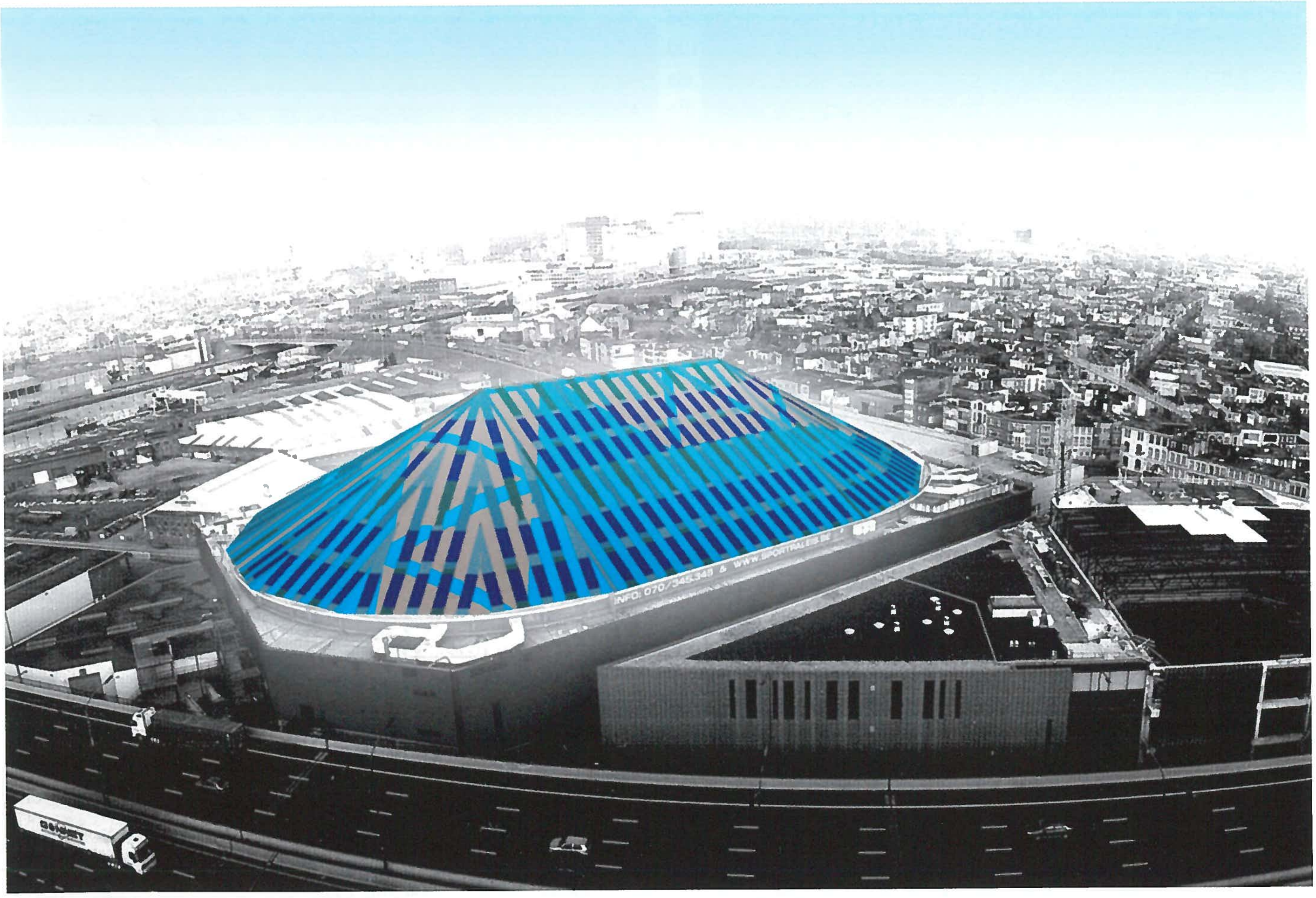

Energiedak Sportpaleis Antwerpen, ABV+ Architecten

BOEKEN
TIJDSCHRIFTEN

DETAIL Konzept Zeitschrift für Architektur Serie 2009 nr. 3 http://www.detail.de/rw_5_Archive_De_HoleHeft_213_ErgebnisHeft.htm

In dit themanummer van het Duitse architectuurtijdschrift poogt men een stand van zaken op te maken van de podiumkunstenarchitectuur. De titel van de inleiding "Eine Bühne für Architekten" verraadt een visie die op een fundamenteel misverstand berust: een cultuurgebouw van enige omvang is inderdaad heel bepalend voor zijn omgeving, maar de "bühne" waar het hem echt om gaat is er toch alleen maar voor de kunstenaars?

"Ein Theater als Wahrzeichen einer Stadt, vielleicht sogar eines ganzen Kontinents – Jørn Utzon ist das mit seinem expressiven, 1972 vollendeten Opernhaus in Sydney gelungen. ... Von Dubai bis Moskau, von Valencia bis Rio de Janeiro werden Stararchitekten engagiert, um mit skulpturalen Bauwerken Zeichen zu setzen. Manche davon allerdings verlieren sich in ihrer formalen Geste, ohne wirklich zu überzeugen, wie das einem gigantischen Ufo ähnelnde, monumentale Konzerthaus von Paul Andreu in Peking. ... das neue Haus für die norwegische Staatsoper von Snøhetta, eindrucksvoll am Oslo-Fjord gelegen, wird es mit seiner begehbaren Dachfläche selbst zum öffentlichen Raum – zur Landschaft in der Stadt. Als Tribüne über dem Wasser bietet es grandiose Ausblicke und lässt sich gleichzeitig von Besuchern wie Spaziergängern vereinnahmen – so werden Berührungsängste mit der Institution Oper abgebaut." (uit: Editorial, in DETAIL Koncept 2009 nr.3)

Dus wel aandacht in dit nummer voor bvb de zaalakoestiek en vooral de vormgeving maar nagenoeg niet voor de techniek van een voorstelling. Toch is dit nummer een goede inleiding tot het hedendaags bouwen voor de podiumkunsten in Europa en Amerika. Voor de grote theaters type Opera in Guangzhou in China van Zaha Hadid zal dit in Azie en de rest van de wereld ook wel zo zijn.

Het nummer opent met enkele inleidende artikelen over de ontwikkeling en de tendensen van de theaterarchitectuur en een historisch overzicht. Van sommige artikelen zijn samenvattingen en/of beeldmateriaal op het internet te raadplegen, deze zijn aangegeven.

Raum fur Spiele – Entwicklungen und Tendenzen in der Theaterarchitektur door Roman Hollenstein

Volgens de auteur kan de toestand van de theaterarchitectuur sinds het einde van vorige eeuw nauwelijks vergeleken worden met de ontwikkelingen in de 19e en 20e eeuw. Voor 1990 stond deze architectuur wat anoniem aan de zijlijn, maar de recente theater-ontwerpen van architecten zoals Nouvel, Gerhy en Calatrava staan voor een ontluikende uitdagende beweging.
Theaters als de Opera Garnier in Parijs of het Burgtheater in Wenen hebben zo een staat van perfectie bereikt dat hun concept tot vandaag nog dominant is. Ondanks alle experimenten (ze zijn reeds bijgezet in de geschiedenis) blijven deze grote theaters zich afkeren van enige vorm van vernieuwende theaterconcepten. Mischien moet men innovatie op dat vlak bij kleinere theater-gebouwen gaan zoeken?

Große Kultur – Kulturbauten für das 21. Jahrhundert (www.detail.de/0138) door Barbara Söldner, Tobias Söldner

In dit artikel komen alle spraakmakende theaterontwerpen aan bod van de laatste twintig jaren. De nadruk ligt vooral op de architecturale vormgeving van MEGA-projecten. Veel van de getoonde ontwerpen zijn nog niet aan uitvoering toe en het is maar de vraag of dat met de financiële crisis nog zal wijzigen? Ook hier valt de afwezigheid op van enige conceptuele vernieuwing. Zo is bijvoorbeeld het getoonde project van Toyo Ito voor het Taichung Metropolitan Opera House in Taiwan een remake van zijn Gentse ontwerp voor het muziekforum maar er is dan wel weer een 19e eeuwse lijsttheater ingeschoven!

Kulturelle Veranstaltungsräume - Die Typologie des Theaterbaus an Beispielen door Franz Wimmer, Barbara Schelle

Bij elke publicatie over theatergebouwen hoort het obligaat historisch overzicht, hier met een artikel over de typologieen van auditorium en toneel. Te beginnen met een Peruviaans prehistorisch theater, over de Grieken en Romeinen, de renaissance in Noord-Italië (Teatro Olimpico) en London (The Globe), langsheen alle Duitse en Russische experimenten, om te eindigen bij de Schaubühne in Berlijn van architect Jürgen Sawade dat gebouwd werd in 1981.

Verder worden negen verschillende gebouwen voorgesteld:

Feestzaal in Amriswill (Zwitserland) door Müller Sigrist
Een parochiezaal? Amriswill heeft 11500 inwoners maar deze zaal kan toch 2500 toeschouwers ontvangen!
Concertzaal in Nancy door Périphériques
Dit is een van de vele concertzalen met het Franse SMAC-label (scènes de musiques actuelles) ter bevordering van uniforme uitrustingen en professionele exploitatie.
Theater in Nijar (Spanje) door MGM arquitectos
Een ideeënwedstrijd voor een tentoonstellingsgebouw werd gewonnen omdat er ook een theater in verwerkt werd. Vandaar de nood aan vlakke vloeren? Vandaar een inschuifbare tribune? Vandaar dat dit gebouw een nieuwe theaterruimte wordt genoemd in plaats van een theater?
Opera in Wexford (Ierland) door OPW Architects samen met Keith Williams Architects
De oude opera uit 1832 was te klein, de technische installaties kompleet verouderd en de akoestiek ondermaats.
Uit het onderzoek door de architecten bleek dat enkel afbraak en nieuwbouw deze problemen konden oplossen.
De grote zaal voor 780 toeschouwers bevat een klassieke traag oplopende parterre met de bijhorende klassieke slechte zichtlijnen.
Agoratheater in Lelystad door UNStudio (www.detail.de/0135)
Ik bezocht dit theater kort na de opening: ondanks het kleurgebruik en de vormgeving van het bouwvolume en de grote zaal herbergt dit gebouw een klassiek lijsttheater voor 753 toeschouwers en een zwarte doos voor 207 mensen.

Agoratheater Lelystad door UNStudio (Foto Pieter De Kimpe)

Theater en kunstencentrum "De Kunstlinie" in Almere door SANAA
Het tweede "Nederlands" gebouw in dit overzicht, ontworpen door het Japanse bureau SANAA. Dat levert wel een strakkere vormgeving van de zalen maar de schema's van de verschillende zalen zijn eveneens voorspelbaar te noemen met die uitzondering dat de kleine zalen doorheen grote glazen wanden overvloedig daglicht kunnen hebben.

Nog een plus: de parterretribune loopt steiler op, met betere zichtlijnen dan gewoonlijk.

Guthrie Theater in Minneapolis door Jean Nouvel

Dit is Jean Nouvel's (Opera National de Lyon) eerste afgewerkt gebouw in Amerika. Nouvel kreeg de opdracht om het legendarische maar uitgeleefde Thyrone Ghutrie Theater uit 1963 aan de oevers van de Mississippi te herbouwen. Het vroegere theater was het voorbeeld van een theater met een "thrust stage" (= een vooruitstekende scene waar het publiek langs drie zijden omheen zit). Het nieuwe theater erkent blijkbaar de beperkingen van dergelijke "thrust-stage", want Nouvel voegde er een klassiek lijsttheater aan toe.

Voor de renovatie van een ander historisch thrust -theater uit 1962 - het Chichester Festival Theatre in Engeland - is nu een architectuurwedstrijd gaande.

Opera in Oslo door Snøhetta (www.detail.de/0130)

Dit project wordt samen met de concertzaal in Raiding zeer uitvoerig besproken. Tekeningen en beelden zijn op het internet geplaatst. Dit is een landmark a la Utzon maar toch zie je ook hier het klassieke zaalschema van Garnier's Parijse opera uit 1875 weer. Onder de vele lovende reacties die als een afzonderlijk artikel zijn opgenomen toch een minpunt voor de "beleuchtungsmeister": er is veel te weinig bergruimte voor het technisch materiaal.

Concertzaal in Raiding (Oostenrijk) door Atelier Kempe Thill (www.detail.de/0135)

Een klassieke concertzaal voor kamermuziek in een eenvoudige schoenendoos mooi ingepast in een Oostenrijks dorpje van nog geen 800 inwoners vlak naast het geboortehuis van Frans Liszt. Voor een budget van 5,5 mio werd een zaal gebouwd voor 600 toeschouwers voor internationale competities.

Atelier Kempe Thill is een architectenbureau uit Rotterdam, zij ontwierpen het openluchttheater "theaterpodium" daar en dichter bij ons wonnen zij net de ontwerpwedstrijd van het parlement van de Duitstalige gemeenschap in Eupen.

Detail is vooral een tijdschrift voor architecten. Toch erkent het de grote afstand tussen architectuur en theaterconcepten, en de nood aan innovatieve ideeën in plaats om steeds maar weer naar historische schema's terug te grijpen.

Dit wordt ongewild geillustreerd door het artikel over de grote nieuwe kultuurgebouwen en het daaropvolgende over de theater -typologien; tussen beiden is er geen enkele band, alsof ze het over twee gans verschillende werelden hebben?

Pieter De Kimpe
Gent 24-05-2010

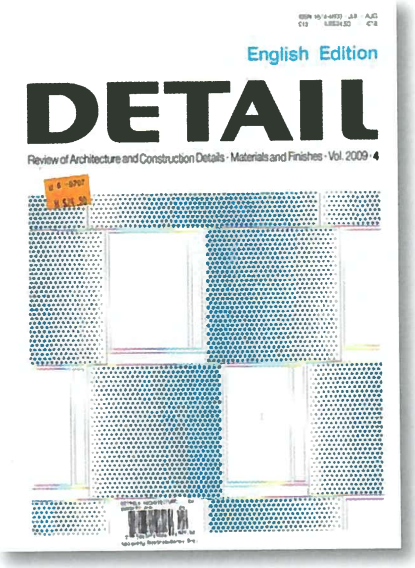

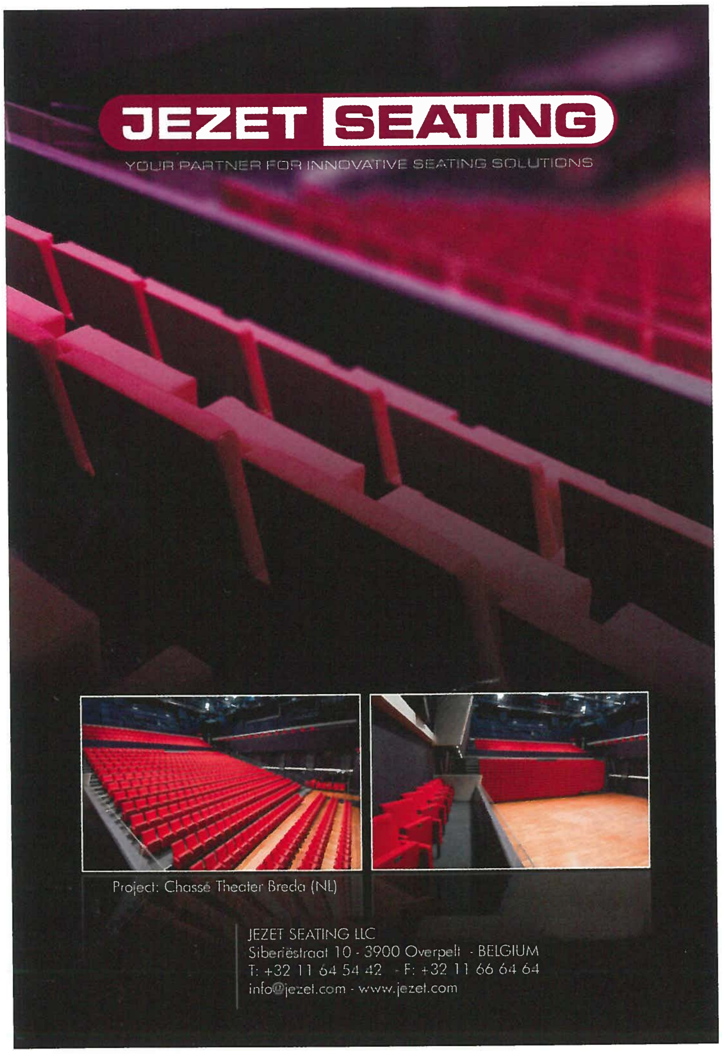

CULTUURCENTRUM HASSELT VZW WERFT AAN

toneelmeester (m/v)

Deze functie omvat: technische voorbereiding, coördinatie en begeleiding van voorstellingen (opbouw, uitvoering en afbouw), onderhoud en bediening van elektrische, audio-visuele en theatertechnische apparatuur, advies en begeleiding van receptieve activiteiten, dagelijkse leiding theatertechnische ploeg in overleg met de leidinggevende hoofdtechnicus.

Minimum graduaatsdiploma in een relevante richting
theatertechnische ervaring in een soortgelijke functie
Communicatieve, organisatorische en leidinggevende vaardigheden

Sollicitatieformulier en uitgebreide omschrijving van deze functie kan u aanvragen :
Tel. 011 77 15 16 (mevrouw B. Stassen)
of via ccha@ccha.be.

Sollicitatie met motivatie en cv vóór 1 juli 2010 richten aan:

Cultuurcentrum Hasselt vzw
Kunstlaan 5
3500 Hasselt

IN MEMORIAM

Onno Greiner

Onlangs overleed architect Onno Greiner, grondlegger van architectenbureau Greiner Van Goor Huijten Architecten. De theaterwereld kende Onno Greiner als een architect die altijd grote betrokkenheid toonde bij de opdrachtgever en die zeer veel aandacht had voor de basisfunctie van elk theater, namelijk de ontmoeting tussen acteur en publiek en tussen publiek onderling. De theaters van Greiner zijn voor acteurs en technici een heerlijke plek om in te spelen en te werken.

Onno Greiner heeft een groot aantal theaters gebouwd en verbouwd. In de jaren zestig ontwierp hij cultureel centrum De Tamboer in Hoogeveen, dat in 1967 werd geopend en dat was opgezet als een soort kleine stad. Bij de restauratie van de Leidse Schouwburg enkele jaren later ontdekte hij de bijzondere werking van deze compacte zaal. Hij bestudeerde de plattegrond en doorsneden en zag dat balkons, zaalvloer en plafond een eivormig volume begrenzen dat doorloopt over een gedeelte van het toneel. De speler wordt in dat gebied maximaal omringd door publiek, niet alleen op de eerste rij maar ook links en rechts en boven hem. En door de gebogen vorm van de zaal ontstaat ook contact tussen de toeschouwers onderling. Het uitgangspunt van de 'eivormige theaterzaal' heeft Greiner daarna toegepast in onder meer theater De Maagd in Bergen op Zoom, de Stadthalle in Biberach (Dld) en de nieuwe zalen van De Flint in Amersfoort (1991) en de Tamboer in Hoogeveen (1997). Hij werkte mee aan de renovatie en restauratie van Carré en zette in 2006 zijn expertise nog in bij de ontwikkeling van de zaal van De Spiegel in Zwolle. Naast theaters heeft Onno Greiner tal van andere gebouwen ontworpen, waaronder woningen, kantoren en gebouwen in de gezondheidszorg. Onno Greiner is 85 jaar geworden.

Jos van de Haterd

Verscheidene jaren zetelde Onno Greiner in de commissie architectuur van OISTAT waar hij met veel begeestering deelnam aan de debatten, waarin hij telkens de link legde naar de praktijk, de creativiteit en het experiment.
Ik zocht enkele losse uitspraken op die Onno deed naar aanleiding van het architectuurcongres "Allemaal Theater" in 1994.
"Eversmann heeft het over de mogelijkheid om de toeschouwer mee te laten spelen. Dat is niet nieuw. Dat is oud, zeker niet modern en blijft de essentie van het theater. Wanneer dit gepropageerd wordt staat ons niet anders te doen dan te kijken waar dit vandaan komt en hoe we dat moeten doen. Ik ben geschoold door het boek 'On Producing Shakespeare' van Ronald Watkins. Wim Vesseur gaf mij dat boek te leen toen ik in 1960 mijn eerste theater ging bouwen. Het is een leidraad geworden. Er is geen theater zonder publiek. Het publiek is de enige toneelspeler. Ik begon met dit gegeven en werk er nog steeds mee.
"Wij architecten zijn een raffinement kwijtgeraakt dat nog te vinden is in de Opera Garnier in Parijs en de Semper Opera in Dresden. Vooral de niet gebouwde ruimte biedt veel mogelijkheden. Architecten moeten leren wat illusie is terwijl ze meestal zo nuchter bezig zijn met de technische eisen en afstanden. Laten wij leren van de oude theaters, de geschiedenis en de meesters van de illusie. We zijn groot geworden met het technocratisch functionalisme, een tijd waarin het model van Bayreuth werd overgenomen door de cinema. Maar we verloren een dimensie, een kracht en een instinct."

Wij verliezen een kritische, mooie persoonlijkheid.

Luc Dhooghe

OISTAT betreurt het verlies van Helmut Großer

Helmut Großer

Op 23 mei 2010 overleed Helmut Großer op 83-jarige leeftijd. Met Helmut Großer verliest OISTAT een van zijn grote leidende figuren, wiens inzet voor ons allen altijd een voorbeeld zal blijven. Helmut Großer was actief in OISTAT van bij zijn ontstaan. Van 1974 tot 1978 leidde hij de programma commissie van de nieuw gestichte organisatie, van 1978 tot 1997 was hij president van OISTAT.
Bijna vijftig jaar van zijn leven was gewijd aan zijn werk voor het theater. Maar voor hem was het niet alleen werk, het was ook een roeping. Meer dan veertig jaar werkte Helmut Großer als technisch directeur bij de grote theaters in Duitsland, de laatste jaren bij de Nationale Opera van Beieren. Parallel aan zijn beroep en zijn functie als president van OISTAT, was hij actief in de Duitse Vereniging van Theatertechnici, DThG, van 1976 tot 1983 als voorzitter.
Sterk beïnvloed door zijn oorlogservaringen in zijn woonplaats Dresden was internationaal begrip een zeer belangrijke bezorgdheid van Helmut. In OISTAT vond hij de ideale organisatie om zijn wil tot begrip en inzicht te combineren met zijn interesse in de internationale professionele uitwisseling met het oog op de versterking van de internationale theatergemeenschap. Zijn bijdrage tot de bloei en groei van OISTAT was onmiskenbaar, en tegelijkertijd was hij ook een wijs en welsprekend diplomaat van een democratisch Duitsland.
Maar hij was niet alleen een welsprekend man, hij was ook sterk geïnteresseerd in concrete activiteiten. "New Theatre Words" was een project dat hem nauw aan het hart lag. Ook de bijdrage van OISTAT aan de Praagse Quadriënnale was heel belangrijk voor Helmut. De vriendschap met Ota Ornest, Jarmila Gabrielová, Eva Soukopova en Josef Svoboda was een sterke link naar de Tsjechische Republiek. Als hoofdredacteur van het "Buehnentechnische Rundschau" van 1978 tot 1997, gebruikte hij het medium om zijn enorme kennis, ervaring en wijsheid te delen door de uitwisseling van informatie met andere tijdschriften en met collega's wereldwijd. Zijn tochten met lezingen doorheen de VS waren beroemd, zoals zijn oude vriend en voormalige president van OISTAT Joel Rubin zich herinnert.
Voor zijn bijzondere verdiensten werd hij onderscheiden met het Kruis van Verdiensten van de Bondsrepubliek Duitsland, de USITT Special Award en de "Linnebach"-Ring voor zijn bijzondere verdiensten op het gebied van theatertechnologie.
Naast al zijn professionele activiteiten waren zijn vrouw en dochters, later ook de kleinkinderen, het middelpunt van het leven Helmut Großer's.
In de naam van OISTAT betuigen wij ons diepste medeleven voor de familie van Helmut Großer en wensen hen heel veel sterkte. We zullen onze grote leraar, collega en vriend missen.

Voor het Executive Committee van OISTAT

Louis Janssen
Huidig president

DiGiCo UK Ltd

SD9 RED SNAPPER

exceptional sonic quality FOR ALL

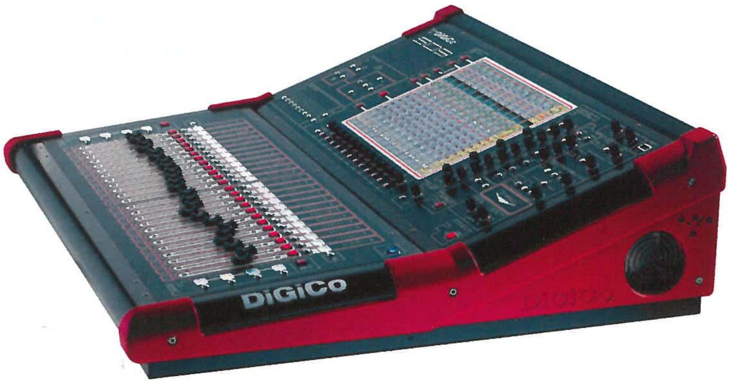

The new DiGiCo SD9 stunningly redefines what the world can expect from a compact digital mixer. With the accompanying D Rack the SD9 provides you with a complete, integrated system including mixing work surface, digital stage interface and CAT5E digital multicore, with the ability to simultaneously record 56 channels direct to your favourite multitrack software or DAW.

And all at a price that makes it the perfect solution for touring bands, schools, conference centres, smaller theatres and a host of other applications requiring exceptional performance and great flexibility for your budget.

want to know more?
www.apex-audio.be

APEX
PASSIONATE ABOUT SOUND

TTAS bvba
Theater Technieken Advies & Studie

TTAS studiebureau voor theatertechnieken

Blekerijstraat 87, 9000 Gent
Tel. 32 (0)9 233 79 30 - Fax. 32 (0)9 224 15 31
E-mail info@ttas.be - internet www.ttas.be

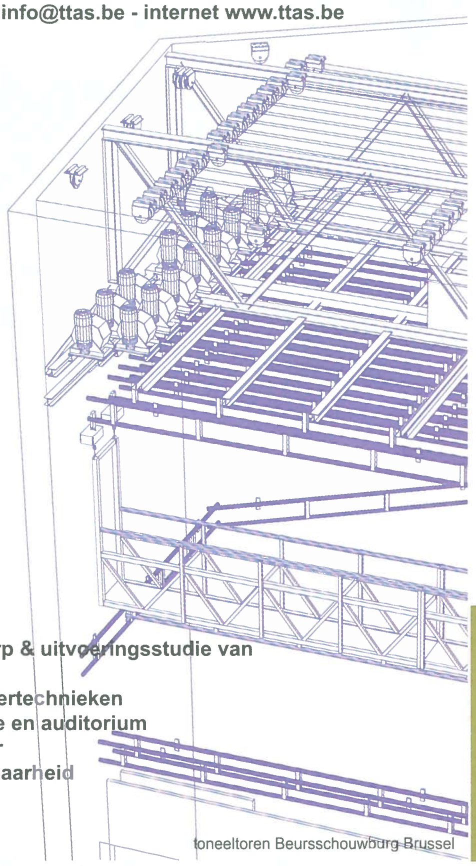

ontwerp & uitvoeringsstudie van

- **theatertechnieken**
- **scène en auditorium**
- **decor**
- **haalbaarheid**

toneeltoren Beursschouwburg Brussel

SERVIO NV

Specialist in uw volledige theateruitrusting, zowel voor nieuwbouw als voor kleine of grote renovaties.

Wij bieden U geïntegreerd of afzonderlijk:
metalen draagstructuren, loopbruggen, beweegbare podia, elektrische trekken (van prijsgunstige tot snelle computergestuurde systemen), ...
alsook de bijkomende benodigdheden: doeken, horizonts, danstapijten, ...

Aarzel niet voor vrijblijvende inlichtingen en raadgevingen.

Brugsesteenweg, 545 Tel. + 32 (0)51 24 00 96
B-8800 Roeselare Fax + 32 (0)51 21 04 92
www.servio.be servio@skynet.be

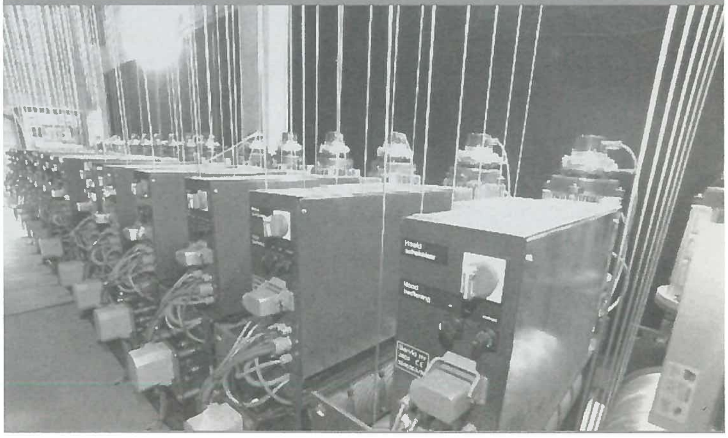

TWEEBAND

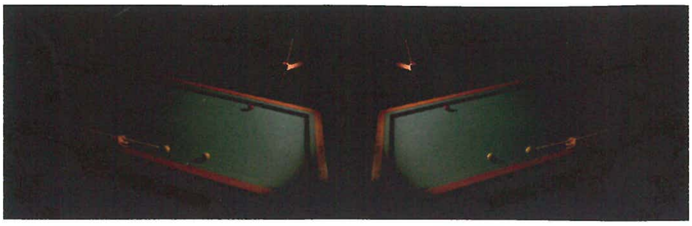

Foto: Emma De Kimpe

DOOR YVES DE BRUYCKERE

Onder de titel Tweeband publiceren we in dit nummer het dertiende in een reeks interviews met iemand uit de theatersector. De vragenreeks kan aanleiding geven tot uitgesproken standpunten. Ditmaal is Christian Van Haute aan het woord. Hij is preventieadviseur in de Koninklijke Muntschouwburg in Brussel.

De Bourla of de Antwerpse Stadsschouwburg?

Geen van beide. De Munt. 'Den TRM' (*Théâtre Royal de la Monnaie*), zoals we zeggen.

Kunst of amusement?

Bah, ik doe beide graag. Ik amuseer me graag, en kunst is ook plezant.

Leiding of coaching?

Pas op, hier zit een Weegschaal! *(lacht)* Ik ben 23 jaar op toneel geweest bij de machinerie. Van pakweg 1992 tot 1999 was ik plaatsvervangend diensthoofd machinist (*souschef machinist*), daarna tot 2004 diensthoofd. Je moet leiding kunnen geven, en ondertussen kunnen coachen. Beide dus. Je mannen vertellen: "we gaan het zo en zo doen", maar ook naar hen luisteren. Het is niet omdat je leiding geeft dat je alles beter weet.

Of we planningen mee konden sturen? Natuurlijk. Als de planning niet realistisch is, moet je wel eens op tafel durven kloppen, al wordt dat niet door iedereen in dank afgenomen. Met veel mensen samenwerken, maakt het complex. Soms had ik daarom zin om de job zeer langzaam te doen, maar dat gaat niet. Je probeert steeds klaar te zijn, maar soms is het gewoon onmogelijk. Je kan beter voor een montage een dag extra inplannen dan voor een demontage.

Planningen zijn vaak te strak. Eender waar zouden directies de dag van vandaag beter iets meer ruimte geven om veiliger te werken en om mensen te sparen in hun rug en knieën. Het is toch beter om vroeger klaar te zijn en tegen de regisseur te kunnen zeggen dat hij een dag vroeger op het toneel kan dan één of twee dagen extra te moeten vragen omdat je nog niet klaar bent.

Als men de planning te strak houdt worden de mensen moe en ziek. Dan moet men personeel aanwerven dat de job niet kent en dan gaat het ook niet. Zo verliest men ook tijd. Ik kom als preventieadviseur niet tussen in de planningen. Om de veertien dagen zitten alle diensthoofden samen met de technische directie om te praten en waar nodig bij te schaven. Daardoor lopen planningen vermoedelijk beter dan vroeger. De laatste tijd werkt men minder 's nachts.

Mijn zaligste productie? Mijn hemel? (mompelt). Het is altijd een hel... *Peter Grimes* (1994) in regie van Willy Decker is één van mijn ... (huivert met blinkende oogjes). We moesten klaar zijn met het plaatsen van een taverne in een *précipité* (een zeer snelle podiumwissel) van pakweg drie minuten, want de muziek gaat crescendo en stopt niet. Nog straffer dan de précipités van *Jenufa* of *Don Carlos*. De eerste keer duurde dat changement een uur en twintig minuten. John Macfarlane, de decorateur, kwam na de pregenerale zeggen: "Morgen is het generale, en je bent er nog niet geraakt". Ik heb geantwoord: "John, jij gaat in de zaal zitten. Ik zal mijn job doen, jij die van jou. Als het morgen niet goed is mag je aan mijn oren komen trekken." De dag van de generale kwam hij vragen wat ik uitgestoken had, (brede glimlach).

Christian Van Haute aan het werk, Foto Yves De Bruyckere

Mijn frank was gevallen dat we met het voordoek moesten spelen. Het changement begon met het doek te laten zakken, en zo goed als tezelfdertijd zakten twee panelen, een groot en een klein. Vanuit de zaal regelden we dat - Tak!- tot op tien centimeter nauwkeurig, zodat ze buiten beeld bleven. Van zodra het doek beneden was - Tak!- moest de helling juist gezet worden, de twee zakkende muren opentrekken, en stabiliseren in de juiste hoek voor de belichting. Terwijl het koor al opkwam, klommen mannen op de 4,5 meter hoge muren om de ponctuellen (*punttrekken*) los te maken, die - Tak!- bliksemsnel weer omhoog moesten. Het voordoek moest op 'de top' opgaan, maar dan een béétje inhouden om hem pas volledig te laten gaan als de ponctuellen weg waren. Dat voordoek ging natuurlijk niet op in zes seconden, zoals ze altijd willen. Maar wat een applaus na afloop! Ook van de koorleden die verbaasd hadden toegekeken. Prachtig!

Bij zo'n changement komt coaching te pas. Ieder heeft zijn plaats en zijn taak. Ieder moet zich volledig concentreren om ervoor te zorgen dat zijn klein stukje van de voorstelling perfect is. "En ik wil niemand op een andere plaats zien staan", zeg ik altijd. Dat is de enige mogelijkheid om te slagen. We deden met *Peter Grimes* in 1997 de heropening van de Teatro Real de Madrid, ook een 'TRM'. Daar ben ik op een moment in de clinch gegaan met de directie omdat ze iemand vakantie hadden laten nemen terwijl er een voorstelling was. Ik heb geëist dat ze hem terughaalden en hem op zijn post zetten. Ik was ervan overtuigd dat we gegarandeerd een 'ratée' zouden hebben als we daar iemand anders zetten. Die gast is komen werken. Ik heb hem hartelijk bedankt en mijn T-shirt gegeven met TRM erop. Hij was doodgelukkig. Hij moet gedacht hebben: tiens, dat is niet dom. Het is niet omdat ik ervaring heb dat ik moet stoppen met leren. Ik leer nog iedere dag bij. Machinerie is teamwerk. Het is ook een kwestie van goed afspreken met de belichters, zeker bij de montage. Dan beginnen zowel de machinisten als de belichters steeds met de center. Dat is net als Franse

vakantiegangers die vertrekken of naar huis terugkeren en elkaar kruisen. Dat noemen ze in Frankrijk "*les juillettistes*" en "*les aoûtiens*". Daarom sprak ik met de belichters af dat zij achteraan begonnen, en wij vooraan. Als we in het midden kwamen keken we welke trekken ze nodig hadden, gingen eten, om daarna te wisselen.

Pers of publiek?

Ik heb liever publiek, want de pers verdraait het af en toe (*lacht*). Niet allemaal, hé!

Eer of loonfiche?

Als chef-machinist ging de eer naar de machinisten. Als directeurs na een première naar mij kwamen was mijn reactie: "Geef hen eerst een handje, dan pas mij". Zij deden meer dan ikzelf, want mijn rol was die van tussenpersoon tussen directie en productieteam. Trek ik mij omlaag? Nee, da's mijn gevoel daarover. Ik ben niet uit op eer. Wat ben je daarmee? Op een piëdestal staan? Dat interesseert mij niet. Daar val je toch direct vanaf (lacht). Ik val liever van mijn ladder, dan weet je tenminste waarom. De eer van een goede voorstelling zonder technische fouten heb je niet alleen, maar samen. Het loon moet sowieso volgen. Dat moet correct zijn, dat is alles.

Wie ziet wie?, Foto Yves De Bruyckere

Perfectie of compromis?

Perfectie door compromis. Perfectie bestaat niet. Anders leefden we in de East of Eden. Dan was er geen ruzie in de wereld. Maar men kan wel de perfectie nastreven.

Als de vermoeidheid te groot wordt, en je 's nachts teveel ligt te piekeren over het decor, mag je geen schrik hebben om naar de designer te stappen en het probleem aan te kaarten. Dan moeten beide kanten bereid zijn om samen iets anders te zoeken. Dat is het compromis zoeken, niet altijd de perfectie willen. Je weet wel wat de ontwerper of regisseur wil, maar als het niet gaat... !

Blaffende regisseurs? Geen probleem, ik ging er mee praten. Desnoods vroeg ik hen op de man af om een toontje lager te zingen. We zijn geen beesten hé! De manier waarop je je vanaf het begin opstelt is belangrijk. Met Bob Wilson werken is volgens velen heel moeilijk. Dat is niet waar. Met wat geduld en begrip kom je al heel ver. Ok, dat is soms op de tanden bijten: werken tot twee uur 's nachts en om acht uur weer beginnen. Als Bob om halftwee 's nachts nog "Good night, tot morgen" komt zeggen, dan heb je daar iets aan. Dan is het een plezier als hij na de première alle techniekers komt bedanken met: "I know what you have done for me. Without you I wouldn't have had my show here tonight."

Ook met de Hermanns (Karl-Ernst &Ursel) kon je dan praten. Als ze doorhadden dat het moeilijk realiseerbaar was, zochten zij naar andere oplossingen,...en zo valt er plotseling iets uit de lucht wat tien keer beter is.

Karl-Ernst Hermann moet je verstaan,, hij heeft een speciaal soort humor. Nu ben ik voor hem de man van de sicherheit. Zijn *Finta Giardiniera* komt terug in 2011. Ik zal hem in de coulisse weer meezingen. Die productie had méér dan vijftig voorstellingen in verschillende landen. Tijdens de voorstelling moet er een doek in de bomen uit de kap vallen. Dat lukte niet alle vijftig keer perfect. Meestal bleef het doek in de bomen hangen tijdens een of andere repetitie. Ja, na drie keer in de bomen met het doek was Karl niet content, en terecht. Het is uitkijken geblazen, want Hermann is ook bij een wiederaufname nog altijd aan het creëren!

De perfecte voorstelling, of twee koffiepauzes en twee maaltijden?

Zonder de pauzes is er geen goede voorstelling.

Bij de zeven hoofdzonden kon dat natuurlijk niet. Die opera duurde ongeveer 35 minuten, dus maar zonder koffie.

70-urenweek of CAO?

Na 23 jaar vele uren werken is een 'normale' week best gezellig. Ik was gewoon vergeten wat het was om een weekend thuis te zijn. Met dit werk als preventieadviseur weet ik het weer, dus ik geniet ervan. Maar als het moet kom ik tijdens het weekend werken. In de culturele sector moet men nog openstaan, niet willen wat de anderen hebben, maar tevreden zijn met wat men heeft.

Als je iets harder moet werken, dan doe je dat. Je kan dat een beetje later recupereren wanneer het beter uitkomt. Het mooiste aan deze job is dat ik nu mijzelf en mijn werk kan organiseren. Ma qualité de vie a changé à 100%. Mijn levenskwaliteit is zoveel beter sinds ik niet meer bij de machinerie ben. Het heeft me pijn gedaan om het toneel te verlaten, maar misschien moet ik mensen dankbaar zijn.

In mijn huidige job ga, sta en praat ik met wie en wanneer ik wil. Dat is opgenomen in de wetgeving voor het uitoefenen van mijn beroep. Ik zie en ontdek veel. Ik heb nu meer contact met mensen dan vroeger. Er ' zijn' voor andere mensen, had ik al lang in mijn hart. Van de 430 man die in de Munt werkt ken ik er vermoedelijk 350 bij naam. Dat is niet slecht, hé? Er zijn mensen die nu nog pas zeggen: "Ah, ben jij niet meer bij de machinerie?", terwijl ik er al zes jaar weg ben.

70-urenweek of CAO, wat maakt het mij uit... Ik kom op voor mezelf. Je mag in een groep een individu zijn, dat is geen probleem. Maar wie in groep werkt moet maken dat die groep goed draait. Het is belangrijk om de mensen te doen beseffen dat ze veilig moeten en kunnen werken, en vooral op een gezellige manier. Het mag niet te stroef zijn. Als diensthoofd probeerde ik de mensen te doen lachen, zonder dat we hierdoor tijd verloren. Verdeeldheid in een groep is loodzwaar. Dan werken mensen tegen hun goesting.

Improvisatie of voorbereiding?

Voorbereiden kan, maar als het niet werkt op toneel moet je blijven improviseren. Ook met een grondige planning komen er altijd onvoorzien stokken in de wielen. Een voorbereiding is nooit grondig genoeg, het kan altijd beter. In de Munt start de technische voorbereiding negen maanden tot een jaar voor de première. Vlak voor de eerste repetities in de repetitieruimte kom ik in het verhaal. En daarna, de dag voor de eerste repetitie op toneel, is er nog tijd om iets bij te bouwen of te verbeteren.

Af en toe bellen het tekenbureau of de diensthoofden machinerie tijdens de voorbereiding om te checken wat de normen zijn of om te weten wat de Belgische wetgeving voorschrijft.

Men werkt nu veiliger dan vroeger. Zeven en twintig jaar geleden klommen we zonder beveiliging 12-13 meter een decor op. Bij de *Traviata* van eind jaren '80 liep ik op de buitenkant van het plafond om een doek los te maken. Als toen een lasnaad van die ijzertjes gelost was, lag ik acht tot negen meter lager, en was ik er niet meer om het alle-

La Finta Giardiniera, K.E. Hermann

maal te vertellen. Dat gaat ten koste van wat?
De wetgeving is in 1996 zodanig aangepast dat hoogtewerk niet meer zonder beveiliging mag. Niemand zal een berg opkletteren zonder beveiliging. Het is ook veel gezelliger om de mensen in veiligheid te zien werken. Zo'n twaalf jaar geleden snapte ik na een cursus over hoogtewerk op bouwwerven dat het mijn verantwoordelijkheid was dat mijn medewerkers veilig naar boven gingen. Toen al zei ik bij mezelf: "Als er iemand van mijn ploeg naar beneden valt is het mijn schuld." Vanaf dan wou ik levenslijnen, een valharnas en werklijnen. Ik moest de mensen ook overtuigen om die beveiliging te gebruiken. Dat werpt vandaag zijn vruchten af. Mensen haken zich nu in wanneer ze in de hoogte werken.

Kettingtakel of touw?

Dat hangt ervan af wat je omhoog moet hijsen. Natuurlijk gebruiken we nog steeds touw. Daar zijn zware discussies over.

Hoogtewerker of ladder?

Een ladder voor korte tijd, of om ergens naar boven te kruipen. Een hoogtewerker om iets langer te werken. Voor de wetgever is een ladder een toegangsmiddel, of voor "arbeid van korte duur". Maar wat is kortstondig? Twee minuten om een lamp uit te vijzen, of een half uur om een plafond te schilderen? Op het podium gebruikt men hier meestal een mobiele toren. Mensen worden groter, waardoor de torenelementen nu twee meter hoog in plaats van een meter tachtig moeten zijn. In de ateliers hebben ze een hoogtewerker en een mobiele toren.
In een huis als dit zijn de risico's niet gering. De *'pente' (helling van de vloer)* is geen probleem, dat is een gewoonte. Waarom vallen mensen? Vraag dat aan Newton (*lacht*). Je moet niet van hoog vallen om je zwaar pijn te doen. Je hebt pech of geluk. Struikelen van twintig cm kan zware gevolgen hebben. Sommigen vallen van zes meter, rolleke bolleke, met enkel een blauwe rug. Anderen raken zwaar gewond door op een flightcase te stappen waarvan de remmen niet opstaan.
Vroeger had ik geen hoogtevrees, nu iets meer. Maar ja, ik word ouder hé?
Mijn titel is preventieadviseur, dus ik geef louter advies. Mijn job is een werk van lange adem dat zijn vruchten afwerpt door de jongens te blijven herhalen dat ze hun veiligheidsbril en -schoenen, helm, handschoenen moeten aandoen. Ik deed in de voorbije jaren risicoanalyses over alle technische diensten en een aantal werkplaatsen. In de montageruimte hadden ze niets voor het heffen en dragen van lasten. Daar werd chaotisch gewerkt op een manier die wettelijk niet mag. Door die risicoanalyses komen er deze zomer rails met motoren voor decormontage, en rails met levenslijnen, zodat mensen veilig in de hoogte kunnen werken. Een preventieadviseur zoekt geen schuldige, maar probeert te zoeken hoe schade kan vermeden worden, preventief. Deze trapladder *(wijst)* is afgekeurd. Er zit opzij een gat in het metaal. Hij stond zes maand achter slot en grendel, en dook toen plots weer op. Daarom: wat afgekeurd is moet weg.
In 2007 zat ik op de schoolbanken om het hoger diploma niveau 2 te halen. Daar zeiden ze: "Een goede preventieadviseur schopt af en toe tegen de schenen van zijn baas". De wetgeving zegt duidelijk dat de werkgever alle middelen moet geven aan zijn werknemers om in alle veiligheid te kunnen werken. Als werknemers die middelen niet hebben kunnen ze niet veilig werken, met het risico om een zwaar arbeidsongeval te hebben. Arbeidsongevallen kosten enorm veel geld, zowel aan de baas als aan de Belgische gemeenschap. Het is de taak van de preventieadviseur om dat in te dijken. Het kost veel tijd, maar je wint er nog meer mee terug. Als de baas middelen voorziet moet de werkgever die gebruiken. Ook het Paleis voor Schone Kunsten heeft sinds een paar jaar een preventieadviseur. De situatie is er met al die tentoonstellingen nog complexer dan hier.
Een klein podium als de Munt is niet per definitie onveiliger dan een groot podium. Een groter podium heeft andere risico's. Een zaal met drie zijtonelen heeft misschien zelfs tweemaal zoveel risico's. In de opera's van Bilboa of Madrid zit er zestig meter tussen het grid en het podium. Dan herken je de collega's op het toneel niet meer. Als ze de onderscènes openleggen kom je misschien aan negentig meter. Dan is het hier met 23-25 meter niet hoog. Hier duurt de opbouw van de *Peter Grimes* vier à vijf dagen. In Bilbao verspreiden ze dat werk over vier podia, en zijn ze klaar op twee dagen. Aan de zijkanten bouw je decordelen. Op het podium doen ze de center. Als ze daarmee klaar zijn, schuiven ze alles samen, komt de puzzel bijeen, en blijft alleen nog de afwerking. Dat is een andere gewoonte van werken, maar daarom niet veiliger.

Oranje kuipstoeltjes of rood pluche?

Liever rode pluche. Dat plakt op uw pull. Dan heb je nadien nog een souvenir.

N HET SPOOR VAN BROODTHAERS.

PQ 2011
STAND BELGISCHE SCHOLEN THEATERVORMGEVING.

ROSE WERCKX

Wie ooit naar de Praagse Quadriënnale ging, heeft de microbe te pakken, hij gaat terug. Is het de nieuwsgierigheid naar het werk van de confraters, de gezellige contacten, of speelt de magie van Praag een rol? De echte reden is een mengelmoes van onverklaarbare feiten.

Het was dan ook fijn, dat de meeste docenten theatervormgeving positief reageerden op mijn oproep voor deelname aan de PQ 2011.

De voorbereiding startte met een wedstrijd voor de studenten. Onder begeleiding van hun prof ontwierpen zij een stand waarin de Belgische opleidingen scenografie en theaterkostuums worden voorgesteld. Dan volgde een eerste evaluatie. De presentatie van de verschillende concepten is telkens een verrassend moment. Taal vormt weliswaar een barrière, maar het onderlinge contact wordt doorprikt aan de hand van tekeningen, maquettes en videopresentaties. Na die eerste ronde weerhield de jury verscheidene projecten, die aan de hand van hun opmerkingen verder uitgewerkt werden.

Op 30 april viel het verdict. Het werd een nek aan nek race onder de studenten van La Cambre. Yasmina Trika en Raphael Lamy kwamen met hun "mosselproject" als eerste uit de ronde, nipt gevolgd door "Raining" van Boris Dambly.

Wat vooral in de "smaak" viel van de jury was hun ludieke invalshoek: drie bewegende mosselen op mensenmaat presenteren maquettes, foto's en kostuums. Info omtrent de scholen kan je lezen in de met kussens bezaaide mosselhoek. Hier en daar staan of hangen mosselpotjes à la Broodthaers, waarin mosselschelpen liggen, die papiertjes met boodschappen bevatten.

De tweede fase, de opbouwfase start in september. Hierbij worden de studenten geconfronteerd met een reëel project dat in wezen nauw aansluit bij hun toekomstige beroepssituatie. Dit loopt niet altijd van een leien dakje! Ik herinner mij nog goed, de problemen die ontstonden bij de uitvoering van een reuzegroot boek met popups, of het in beweging brengen van de segmenten uit de tunnelbouw op de vorige PQ. Dat wordt alvast zwoegen, daar de studenten dit realiseren buiten hun eindwerk. Eind mei 2011 rijdt de vrachtwagen naar Praag, dan volgt de opbouw in een hels ritme, onderbroken door studenten op zoek naar het gereedschap dat zij in een ver land vergeten zijn.

De Belgische mosselen staan alvast op het menu!

BASTT NIEUWS

BASTT - CONTACTDAG: CC WINTERSLAG - 23 SEPTEMBER 2010

Van "gulden regels" mag men afwijken: BASTT voorziet dit jaar geen contactdag in juni, maar start het seizoen op 23 september 2010 in het nieuwe CC van Winterslag, met een boeiend programma. Na de ochtendkoffie en verwelkoming volgt er een introductie over de opbouw van het Cultuurcentrum.

Lees hierover het artikel op bladzijde vijf, "De metamorfose van een mijngebied". Vervolgens wandelen wij doorheen het gebouw, waar op verscheidene plekken technische uitleg verstrekt wordt. Na een lekkere maaltijd staat een waaier van activiteiten op het programma, onder het thema:

VIDEO (coördinatie Jan Strickx)

Wij kunnen de videowereld of moeten we zeggen de multimediawereld momenteel in drie grote blokken opdelen:
- De broadcast-sector.
- De grote video-evenementen (het domein van onze zustervereniging B-ESA).
- Kleinschalige multimediaproducties in CC's en theater.

Wij spitsen tijdens deze contactdag onze aandacht vooral op deze laatste groep.

- Hebben wij echt dure mediaservers nodig of kunnen wij werken met een softwareversie op onze laptop of PC? Wij laten een aantal toeleveranciers aan het woord.
- Gaan we voor grootschermprojectie of kiezen we voor een LED-wand, een LED-gordijn, ...
- Waarmee moeten wij allemaal rekening houden, en is dat allemaal betaalbaar? Hierrond voorzien wij een aantal lezingen.
- Kunnen wij zelf voor het beeldmateriaal zorgen? Aan welke eisen moet dit beeldmateriaal voldoen? Zijn er firma's die dat voor ons kunnen aanmaken?
- Ook nog aandacht voor: projectiesystemen, projectieschermen, randapparatuur (splitters, extenders, scalers, switchen, ...), normen, connectoren, lensberekening, enz.
- Visie van de ontwerper.
- Wij sluiten de dag af met een panelgesprek en de onvergetelijke 'One for the Road'!

Personen die vragen hebben of die in het verleden geconfronteerd werden met bepaalde problemen in verband met het thema, kunnen die vanaf nu doorspelen aan ons secretariaat – bastt@bastt.be – of aan de coördinator van deze contactdag – js@bastt.be . Wij zorgen er dan voor dat uw vraag of probleem behandeld wordt.

Datum:
dinsdag 28 september 2010.
Locatie:
CC Winterslag, Genk

Gedetailleerde informatie volgt via onze website.
Noteer deze dag alvast in uw agenda!

OVERLEG

Het SFP, het RITS en BASTT organiseren overleg met een aantal technici uit het veld om eens van gedachten te wisselen over onder meer opleidingsbehoeften en competentiemanagementsystemen voor podiumtechnici. Bedoeling is dat deze vergadering de aanzet vormt voor het optimaliseren van het aanbod aan bijscholingen voor podiumtechnici enerzijds, en voor het opstellen van een dossier voor het Europees Sociaal Fonds in het kader van Innovatie anderzijds.

OISTAT TECHNOLOGY COMMISSION / 50 JAAR USITT

Begin april vierden onze vakgenoten van USITT de vijftigste verjaardag van hun vereniging.
USITT is de afkorting van 'United States Institute for Theatre Technology'. Wat hen bijzonder maakt is dat zij, met hun drieduizendachthonderd leden in de Verenigde Staten en Canada, een grote impact hebben op het theaterleven in Noord Amerika.
Eén voorbeeld: zij hebben de DMX standaard vastgelegd, en werken nog steeds samen met ESTA en PLASA aan de verdere ontwikkeling van standaarden en protocollen voor theatergebruik en het publiceren van de standaarden.
Door de grote geografische verspreiding is hun werking uiteraard anders georganiseerd dan bij BASTT.
Niettemin houden ze elk jaar een landelijke bijeenkomst, die vier dagen duurt. Deze heeft de vorm van een conferentie voor professionals uit de industrie met workshops, lezingen en een bezoek aan de plaatselijke theaters en evenementen hallen.
Verder gaat de conferentie altijd hand in hand met de "Stage Expo", een expositie waar fabrikanten van allerhande apparatuur die in en om het theater wordt gebruikt, hun nieuwste producten demonstreren.

Kansas was de gaststad waar deze feestelijke editie plaats vond.
Als trouw OISTAT-lid nodigde USITT ook vertegenwoordigers van de verschillende internationale commissies uit. Zo konden wij, als afgevaardigden van de Technology Commission, deelnemen aan de conferenties, uiteraard in ruil voor het presenteren van een lezing. Omwille van het grote aantal is het niet mogelijk een overzicht te geven van de bijna tweehonderd lezingen en bijeenkomsten.
Ernstige onderwerpen zoals "Wireless DMX and dimming in Practice" en "Stage Management and New technologies" wisselden af met luchtigere items als "Green Room Redefined" en "So you think you know everything about top hats".
Één van de meest amusante activiteiten was de "Tech Olympics", waar wedstrijden werden gehouden als om ter snelst een profielspot focussen, een steel maken of rekwisieten van de ene tafel naar de andere brengen. Ambiance verzekerd!
Uiteraard werd de conferentie afgesloten met een groot feest voor alle leden. BASTT wenst USITT veel succes in de volgende vijftig jaar!

Ivo Kersmaekers

ALP LIFT®
kwaliteit op hoogte
la qualité en hauteur
hoogwerkers
nacelles élévatrices
montageliften
nacelles
www.alplift.be
3003-002